

RAPPORT 1093

Nota Werchter, Beverlaak

Bouw van een appartementencomplex
met ondergronds parking

DEEL 1: Verslag van Resultaten

Patrick Reygel
December 2021

ARON-RAPPORT 1093

NOTA

WERCHTER, BEVERLAAK

BOUW VAN EEN APPARTEMENTENCOMPLEX MET ONDERGRONDS PARKING

Patrick Reygel

Tongeren
2021

Colofon

ARON rapport 1093 – Nota – Werchter, Beverlaak

Erkend archeoloog:	Patrick Reygel (OE/ERK/Archeoloog/2015/00092)
Auteurs:	Patrick Reygel
Foto's en tekeningen:	ARON bvba (tenzij anders vermeld)
Wettelijk depot:	D/2021/12.651/130
ID Archeologienota:	1424

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau
Neremweg 110
3700 Tongeren
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel: 012/225.250

INHOUDSTAFEL

Inleiding.....	3
DEEL 1. VERSLAG VAN RESULTATEN.....	4
HOOFDSTUK 1. HET ONDERZOEKSGBIED	4
1. Situering onderzoeksgebied	4
2. Archeologische voorkennis.....	9
3. Geplande bodemingrepen.....	10
4. In akte genomen maatregelen	12
Hoofdstuk 2. Proefputten- en Proefsleuvenonderzoek	13
1. Beschrijvend gedeelte	13
1.1 Administratieve gegevens.....	13
1.2 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden	15
1.3 Werkwijze, verloop en actoren	16
2. Assessment.....	19
2.1 Landschappelijke opbouw van het onderzoeksgebied	19
2.2 Sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren	23
2.3 Vondsten.....	34
2.4 Assessment van stalen	35
2.5 Conservatie-assessment	35
3. Conclusie	36
3.1 Synthese van de resultaten	36
3.2 Impact van de geplande werken	36
3.3 Potentieel op kenniswinst.....	36
3.4 Afweging noodzaak vervolgonderzoek	37
SAMENVATTING.....	38
DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	39
1. Gemotiveerd advies.....	39
1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek	39
1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied	39
1.3 Impact van de geplande bodemingrepen	39
1.4 Bepaling van maatregelen	40
BIBLIOGRAFIE	
BIJLAGEN	
Bijlage 1: Periodentabel A4	
Bijlage 2: Kadasterplan	

Bijlage 3: Kaarten-, plannen- en tekeningenlijst

Bijlage 4: Inplantingsplan

Bijlage 5: KLIP-plan

Bijlage 6: Lijst met afkortingen

Bijlage 7: Dagrapporten

Bijlage 8: Sleuvenplan op bestaande toestand

Bijlage 9: Sleuvenplan op ontworpen toestand

Bijlage 10: Overzichtsplan variatie aardkundige opbouw

Bijlage 11: Bodemtransect

Bijlage 12: Profielen

Bijlage 13: Detailplannen

Bijlage 14: Coupes

Bijlage 15: Fotolijst

Bijlage 16: Sporenlijst

Bijlage 17: Vondstenlijst

Bijlage 18: Profielenlijst

INLEIDING

Voorliggende nota behandelt de resultaten van het uitgesteld archeologisch vooronderzoek dat uitgevoerd werd naar aanleiding van het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning voor de bouw van appartementen, commerciële ruimtes en een ondergrondse parking op een ca. 5800 m² groot terrein langs de Sint-Jansstraat en de Beverlaak in Werchter (prov. Vlaams-Brabant).

Aangezien het archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem op het moment van de aanvraag niet volledig kon worden uitgevoerd, werd conform onderafdeling 7 van het Onroerend Erfgoeddecreet een archeologienota met uitgesteld traject opgemaakt en bij het Agentschap Onroerend Erfgoed gemeld door *ARON bv*. Deze archeologienota, die ID 1424¹ meekreeg, werd door Onroerend Erfgoed in akte genomen met als voorwaarde dat het naleven van het voorgestelde Programma van Maatregelen en het naleven van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013 als voorwaarden in de afgeleverde vergunning werden opgenomen.

Het vooronderzoek met ingreep in de bodem dat uitgevoerd werd, betrof een proefputten- en proefsleuvenonderzoek (2021H213). De resultaten van dit onderzoek wordt omschreven in Deel 1 van deze nota. Op basis hiervan wordt er geen verder onderzoek geadviseerd, wat beargumenteerd wordt in Deel 2, het Programma van Maatregelen.

¹ De Winter (2016). <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/1424>.

DEEL 1. VERSLAG VAN RESULTATEN

HOOFDSTUK 1. HET ONDERZOEKSGBIED

1. Situering onderzoeksgebied²

De initiatiefnemer plant op een ca. 5800 m² groot terrein aan de Sint-Jansstraat en de Beverlaak in Werchter de bouw van appartementen, commerciële ruimtes en een ondergrondse parking. Het onderzoeksterrein situeert zich in de dorpskern van Werchter, vlak ten noorden van de Sint-Jan De Doperkerk.

Het terrein is kadastraal gekend als Rotselaar, 2de afdeling Werchter, sectie E, 904a, 904b, 904c en 904d, 309m2, 309l2.³ Het wordt begrensd door de Sint-Jansstraat in het zuiden en de Beverlaak in het westen. Ten noorden en ten oosten van het projectgebied zijn bebouwing en tuinen gelegen. Op het terrein zelf waren tot voor kort oude bierkelders van de brouwerij *Van Roost*, enkele serres, stallingen en garageboxen aanwezig. De directeurswoning van de brouwerij (*Huis De Wit*), gelegen aan de zuidrand van het terrein blijft bewaard (*Afb. 1*). Het plangebied is gelegen op een iets hoger gelegen rug tussen de Grote Laak (900 m ten noordoosten), de Demer (450 m ten zuiden) en de Dijle (200 m ten westen van onderzoeksgebied). De Demer en de Dijle vloeien samen op ca. 300 m ten zuiden van het terrein.

Afb. 1: Kleurenorthofoto met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood)

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (*Afb. 2*) geeft voor de omgeving van het onderzoeksgebied slechts kleine hoogteverschillen aan. De Demer en de Dijle stromen op een hoogte van rond de 8 m TAW. Werchter zelf ligt op

² Gebaseerd op de archeologienota: De Winter (2016), alwaar een meer uitgebreid beschreven situering kan teruggevonden worden.

³ Voorheen gekend als percelen 305e, 306n, 308k, 309k2, 309l2, 309m2 en 309n2.

een lage verhevenheid in het landschap waarvan de hoogte tussen de 10 en 12 m schommelt. Ook binnen het onderzoeksgebied schommelen de hoogtes tussen 10.6 m TAW in het noorden en 12.0 m TAW langsheen de Sint-Jansstraat.

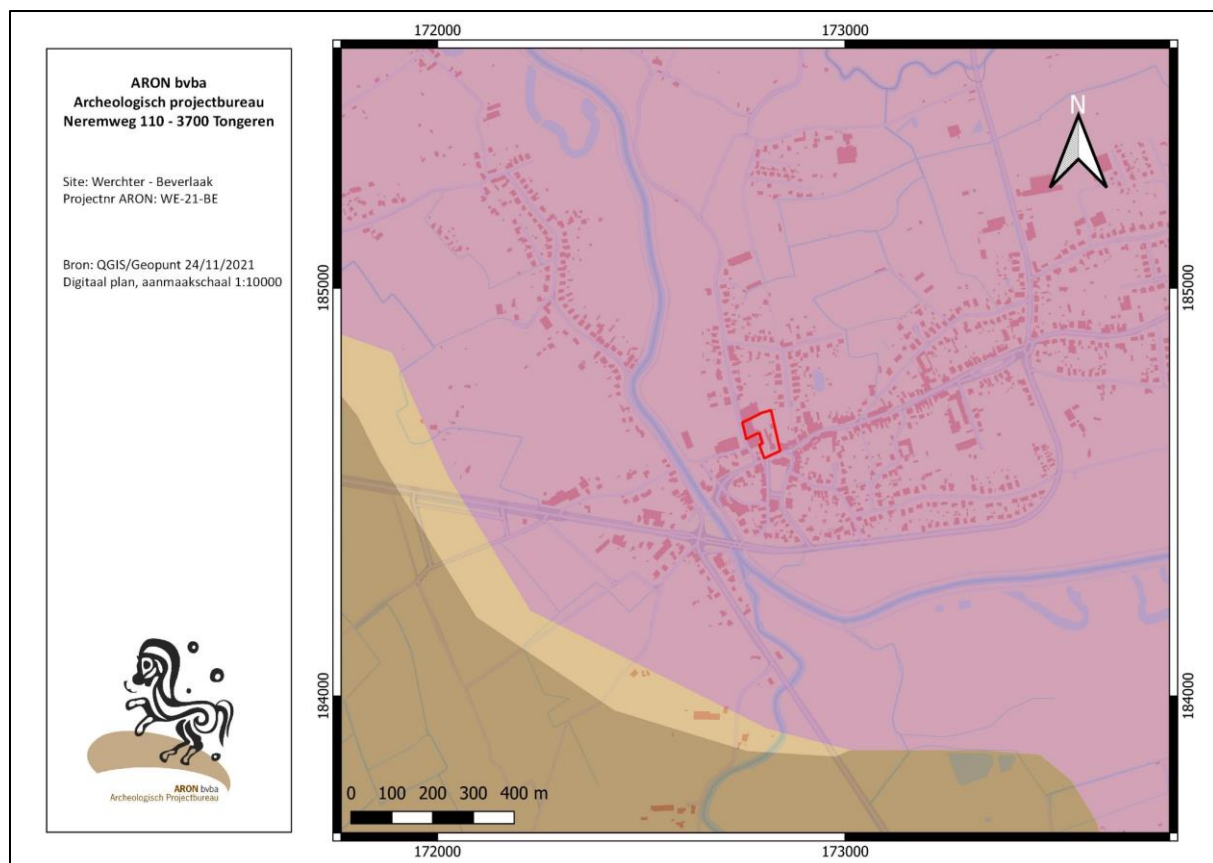
Op de Tertiair geologische kaart (Afb. 3) is in het onderzoeksgebied de Formatie van Sint-Huibrechts-Hern gekarteerd.

Het Quartair pakket in het onderzoeksgebied is ca. 10 m dik. In het onderzoeksgebied zelf dagzomen eolische dekzanden: de Formatie van Gent (Afb. 4: blauw). Daaronder bevindt zich de Formatie van Zemst. Het onderzoeksgebied ligt vlak op de rand met de fluviatiele afzettingen van de Dijle (Afb. 4: geel) die door deze rivier nog op de Formatie van Gent werden afgezet.

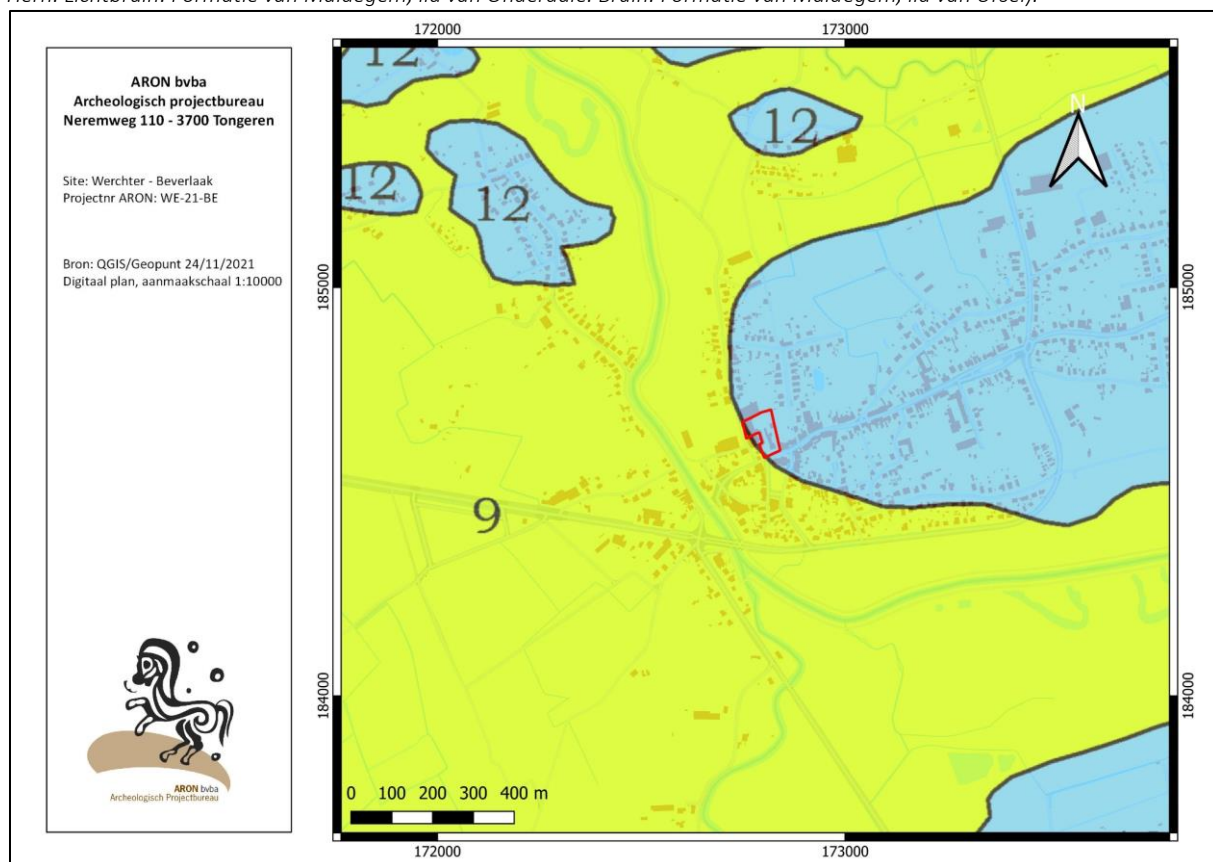
De bodemkaart (Afb. 5) geeft het onderzoeksgebied als bebouwde zone weer (OB). Vlak ten noorden en ten oosten van het terrein zijn echter plaggenbodems aanwezig: Zcm en Scm, respectievelijk matig droge zand- en lemig zandbodems met profielontwikkeling en een dikke antropogene humus A-horizont. Deze bodems komen veelvuldig voor nabij oude woonkernen of hoeven. Vanaf de late middeleeuwen werd de landbouwproductie op zandige gronden vergroot door een intensivering met behulp van bemesting. Humusrijk materiaal (zoals bosstrooisel, heide- en/of grasplaggen) werd gebruikt om de (vloeibare en vaste) dierlijke mest van het vee in de stallen te binden. Dit mengsel werd vervolgens op de akker gebracht. Omdat het humusrijke materiaal behalve organisch afval ook veel minerale bestanddelen (zand en of klei, afkomstig van de plaggen) bevatte, ontstond ten gevolge van eeuwenlange, intensieve bemesting een dikke humushoudende bovenlaag. Onder de A-horizont kan een podzol of een verbrokkelde textuur-B-horizont begraven zijn. Ten westen en ten zuiden van het onderzoeksgebied zijn matig droge of matig natte zandleembodems zonder profielontwikkeling (p) aanwezig. Het gaat om alluviale afzettingen in de Dijlevallei (Lcp en Ldp).

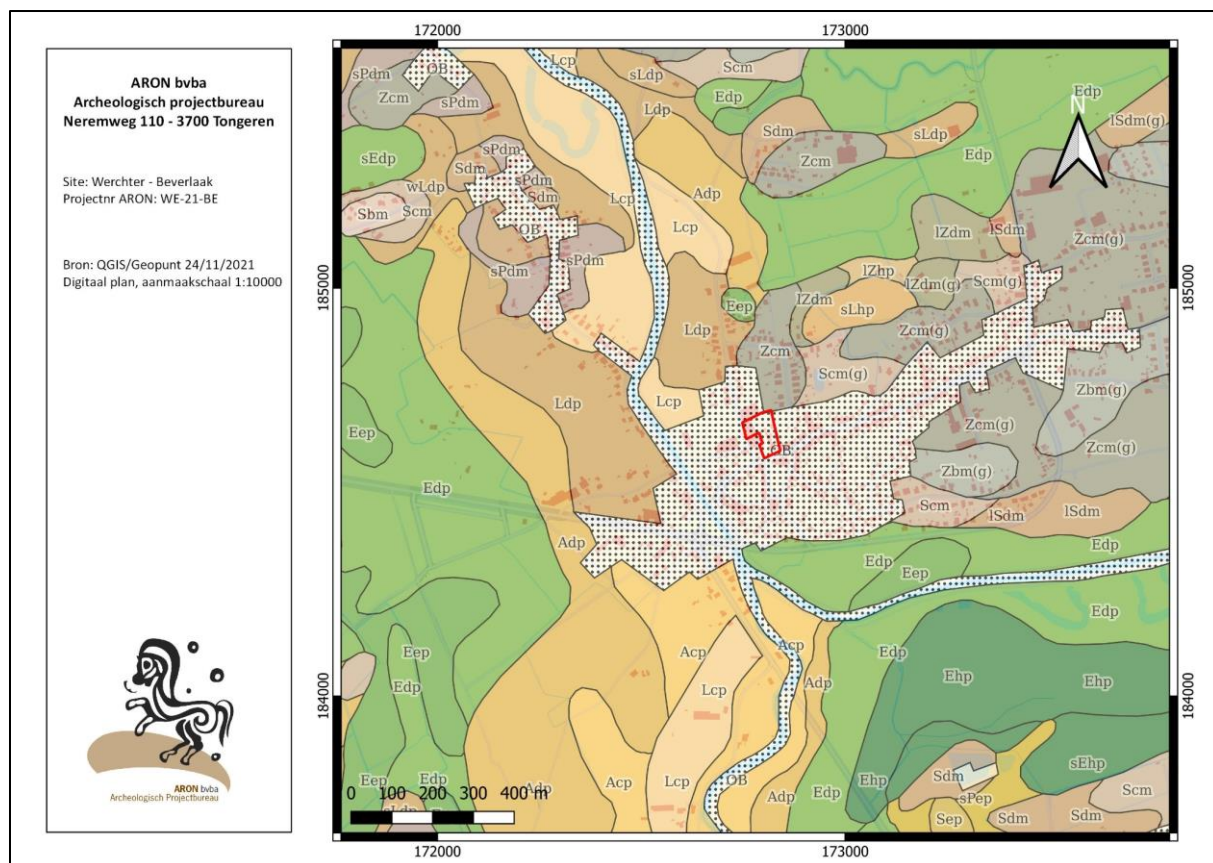
Afb. 2: Uittreksel uit het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het onderzoeksgebied in het rood.

Afb. 3: Uittreksel tertiaire kaart en met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood (Paars: Formatie van Sint-Huibrechts-Hern. Lichtbruin: Formatie van Maldegem, lid van Onderdale. Bruin: Formatie van Maldegem, lid van Ursel).

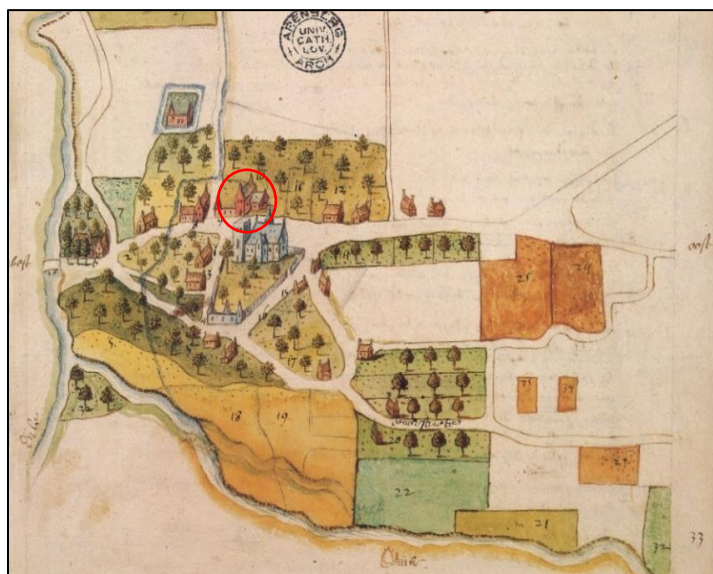

Afb. 4: Uittreksel uit samengestelde Quartairprofieltypekaart kaartblad 24 Aarschot met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood. Geel (9): Fluviale afzettingen op formatie van Gent en van Zemst. Blauw (12): Formatie van Gent en Zemst.

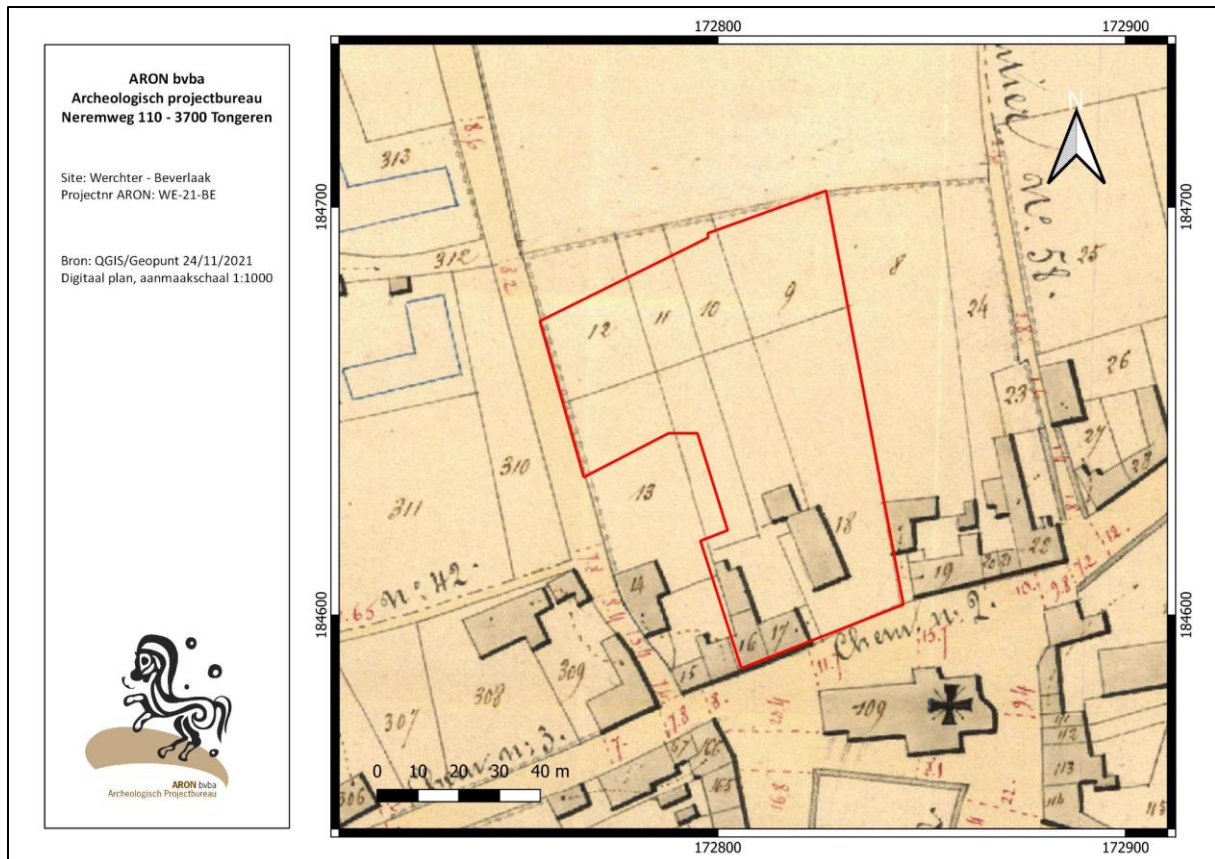

Afb. 5: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in het rood.

De eerst bekende vermelding van Werchter, toen ‘*Werchtra*’, dateert uit 1146. Werchter maakte in de 14de eeuw samen met Rotselaar en Haacht deel uit van de baronie Rotselaar, die in 1533 in handen kwam van het hertogdom Aarschot. Op de oudst bekende afbeelding van Werchter en op het prekadastraal plan van Werchter uit de *Albums de Cröy* (eind 16de / begin 17de eeuw, *Afb. 6*) is al bebouwing weergegeven in zuiden van het onderzoeksgebied, langsheen de huidige Sint-Jansstraat.

Afb. 6: Figuratieve prekadastrale kaart van Werchter uit de Albums de Cröy, opgemaakt door Pierre de Bersaques (1596-1601). KUL 2416 Fo 59 ro Illustratie uit Minnen B. 1993, plaat 11.

Afb. 7: Atlas van de Buurtwegen (ca. 1841) met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood).

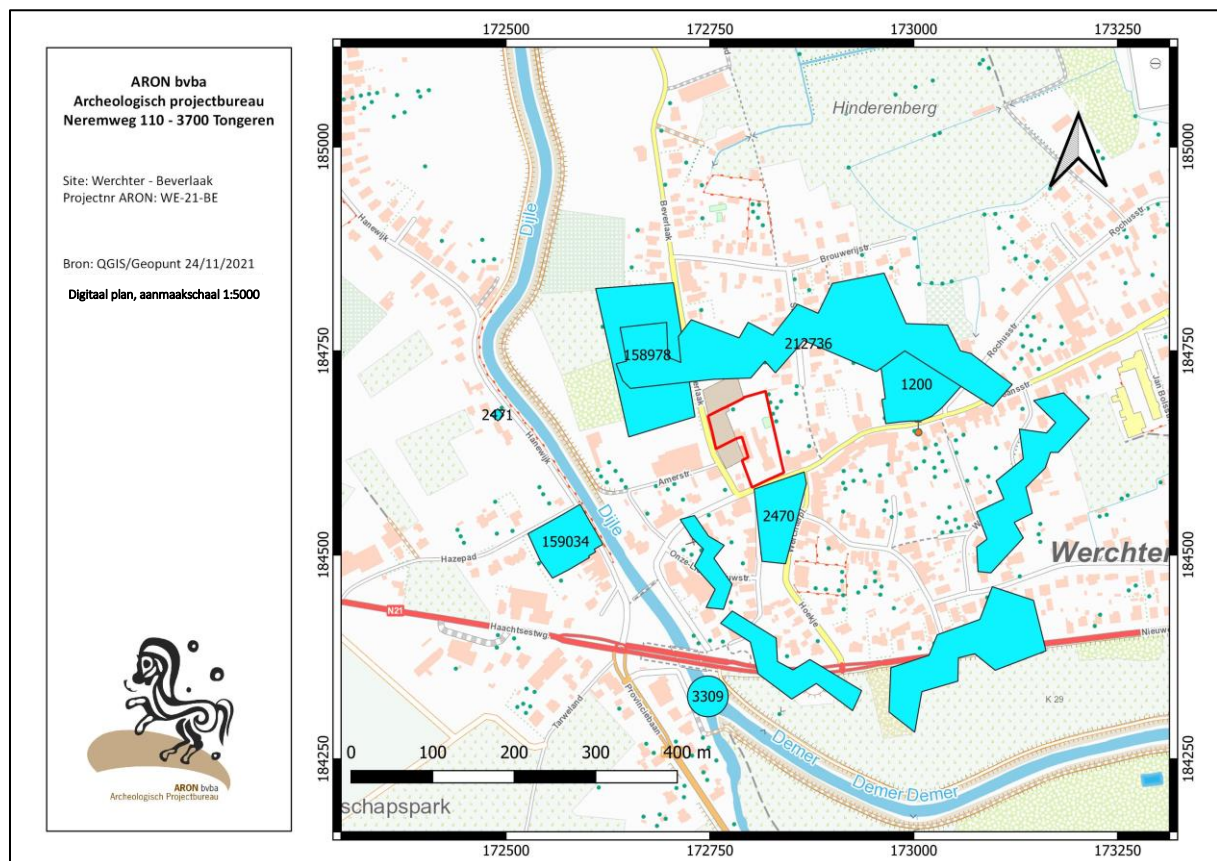

Afb. 8: Luchtfoto van de kerk van Werchter uit de jaren 1970. Op de achtergrond links de bierkelders van de voormalige brouwerij ten oosten van de Beverlaak. Rechts van de kerktoeren is het Huis De Wit te zien, links van de kerktoeren is de momenteel afgebroken woning te zien aan de Sint-Jansstraat (www.delcampe.net).

Op alle recentere kaarten blijft vervolgens bebouwing in het zuiden van het onderzoeksgebied aanwezig, tot op ca. 30 m vanaf de straat. Het noordelijk en centrale deel van het projectgebied blijft steeds onbebouwd, tot op de topografische kaart van 1939. Op deze kaart zijn voor het eerst de bierkelders van brouwerij *De Palmboom / Jack-op* aan oostelijke zijde van de Beverlaak weergegeven. Deze brouwerij werd in 1869 opgericht door Felix Van Roost, aan de overzijde van de Beverlaak. Vóór de bouw van deze bierkelders is het centrale en noordelijke deel van het onderzoeksterrein altijd onbebouwd op historische kaarten. Het noordelijk gedeelte wordt weergegeven als grasland met bomen of als weiland met hagen errond. De woning in de uiterste zuidwestelijke hoek van het terrein staat nog weergegeven op een luchtfoto uit 1970 (Afb. 8), maar niet meer op de topografische kaart van 1981.

2. Archeologische voorkennis

Binnen het projectgebied zelf werd tot op heden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksterrein (<300 m) zijn meerdere CAI-vindplaatsen gekend uit de middeleeuwen of de nieuwe tijd (Afb. 9).

Afb. 9: Detail van de CAI met aanduiding van de omliggende vindplaatsen (lichtblauw) en het onderzoeksterrein (rood).

- Cai-nr. 158978, ten noordwesten van het onderzoeksgebied: de verdwenen omgrachte pastorie, te zien op historische kaarten (oudste kaart waarop deze is weergegeven komt uit het *Kaartboek van de abdij van Park* uit 1656).
- Cai-nr. 2470, vlak ten zuiden van het onderzoeksgebied: kerk van Sint-Jan de Doper. Laatmiddeleeuws, vermoedelijk met nog oudere restanten gezien Werchter al in 1146 wordt vermeld. Rond de kerk lag het kerkhof met een schans.
- Cai-nr. 1200, 200 m ten oosten van het onderzoeksgebied: omgrachte structuur die op diverse historische kaarten staat aangegeven. Mogelijk castrale motte.

- Cai-nr. 159034, 200 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied: Redoute van Werchter. Deze is te weergegeven op de afbeelding van Werchter in het *Kaartboek van de abdij van Park* uit 1656.
- Cai-nr. 2471, 300 m ten westen van het onderzoeksgebied, aan de overkant van de Dijle: Schipperskappelleke uit de 17de eeuw.
- Cai-nr. 3309, 300 m ten zuiden van het onderzoeksgebied: een lanspunt in brons uit de volle middeleeuwen.
- Cai-nr. 212736, de versterking rond Werchter dorp in 1747 ten tijde van de Oostenrijkse Successieoorlog.

Verder zijn in de wijdere omgeving van het onderzoeksgebied nog geen sites gekend. Andere sites in de omgeving liggen meer dan 1,2 kilometer afstand van het onderzoeksgebied verwijderd.

3. Geplande bodemingrepen

In het projectgebied worden appartementen en commerciële ruimtes opgetrokken (*Afb. 10*). Een groot deel van het terrein zal worden voorzien van een ondergrondse parking (*Afb. 11*). Alle bestaande gebouwen in het onderzoeksgebied zullen worden gesloopt met uitzondering van de voormalige woning van Felix Van Roost (*Huis De Wit*). Deze ligt in de zuidoostelijke hoek van het onderzoeksgebied.

Hieronder worden de ingrepen besproken met betrekking tot de aanleg van de ondergrondse parking, de bouw van een appartementsblok aan de zijde van de Sint-Jansstraat, en de aanleg van riolering en groenzones aan deze zijde. Op de bouw van appartementen / commerciële ruimtes centraal op het terrein, en aan de noordzijde ervan wordt hier niet dieper ingegaan, gezien ze zich boven de ondergrondse parking zullen bevinden.

Ondergrondse parking:

De ondergrondse parking, gesitueerd binnen percelen 904a, 904bn, 309m² en 309l2 zal een oppervlakte van ongeveer 4000 m² in beslag nemen (*Afb. 11*). Enkel aan de zijde van de Sint-Jansstraat wordt niet onderkelderd. De parking zal machinaal worden uitgegraven tot op een niveau van ca. -4,5 m beneden het laagste punt van het terrein. Er zal gebruik worden gemaakt van een plaatfundering. Voor deze uitgravingen zal eerst een wand van secanspalen moeten worden voorzien. Enkel aan de oostelijke zijde van het terrein is vermoedelijk geen palenwand nodig. Er zal droogzuiging nodig zijn, gezien de hoge watertafel.

Huis De Wit:

De voormalige woning van Felix Van Roost aan de Sint-Jansstraat (nr. 15) wordt niet gesloopt. Enkel de achterbouw van het huis zal verdwijnen. Deze is niet onderkelderd, en naast het verwijderen van de ondergrondse massieven zal hier geen bodemingreep plaatsvinden. Aan de westelijke en oostelijke zijde van het achterhuis liggen twee ondergrondse stookolietanks van 5000 l. Die worden verwijderd. De openingen worden aangevuld met grond van de uitgravingswerken. Rondom het voorhuis zullen verder geen bodemingrepen plaatsvinden. De oppervlakte bedraagt ongeveer 700 m².

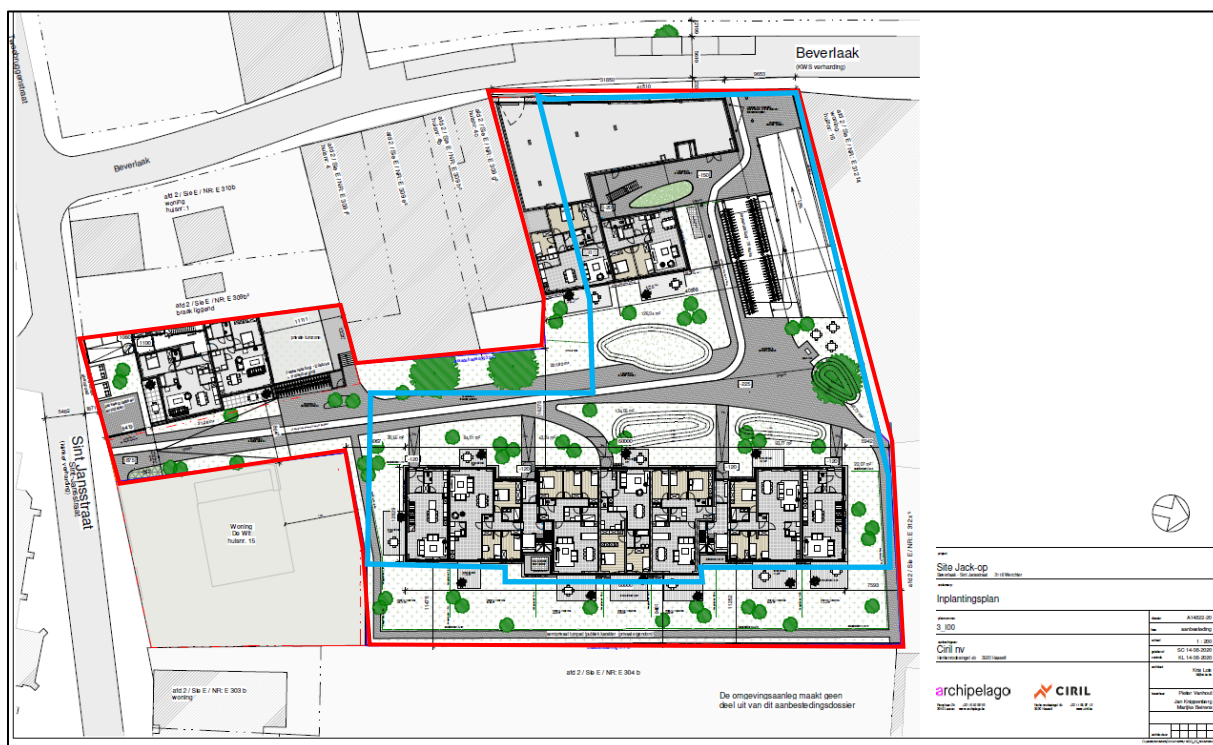
Appartementen ten westen van Huis De Wit:

Voor de bouw van deze appartementen in het zuidwesten van het projectgebied (*Afb. 10*) zal het bodemarchief over een oppervlakte van ca. 204 m² verstoord worden tot op een diepte van 1 m (inclusief leidingen en isolatie). Er wordt een plaatfundering gebruikt.

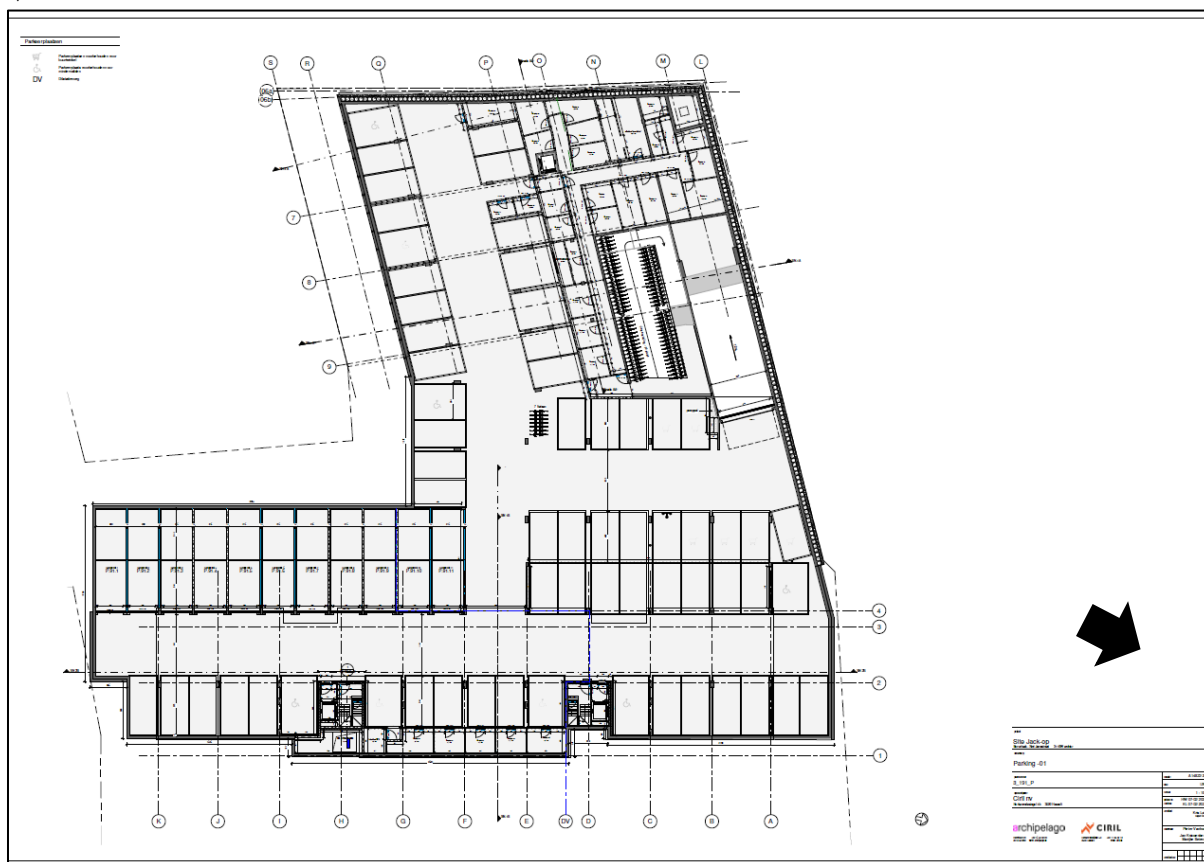
Riolering:

De exacte ligging en diepte van de rioleringen is nog niet gekend. Groenzones rond *Huis De Wit* en rond het appartementsblok aan de Sint-Jansstraat: De bovenste laag (ca. 30 cm) zal worden afgegraven en aangevuld met teelaarde.

Groenzones aan de achterzijde van Huis De Wit en rond het appartementsblok aan de Sint-Jansstraat:
De bovenste laag (ca. 30 cm) zal worden afgegraven en aangevuld met teelaarde.

Afb. 10: Inplantingsplan gelijkvloers. Rode contour: onderzoeksgebied. Blauw: verstoring ondergrondse parking en secanspalen op -1.

4. In akte genomen maatregelen

Uitgaande van bovenstaande gegevens werd in de in akte genomen archeologienota (ID 1424⁴) bijkomend vooronderzoek geadviseerd in de vorm van een vooronderzoek met ingreep in de bodem, m.n. een onderzoek met proefsleuven / proefputten.

Deze archeologienota werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed in akte genomen zonder bijkomende voorwaarden.

⁴ De Winter (2016). <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/1424>.

HOOFDSTUK 2. PROEFPUTTEN- EN PROEFSLEUVENONDERZOEK

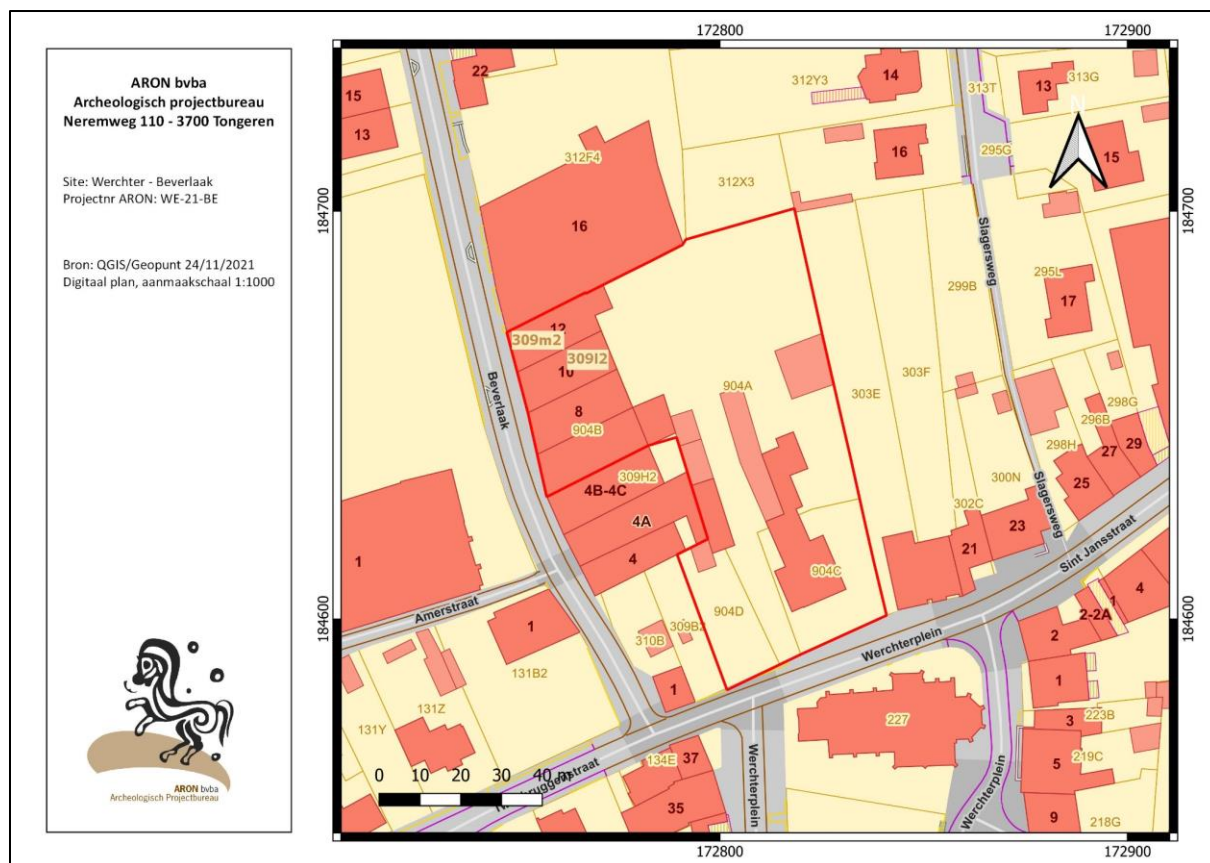
1. Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

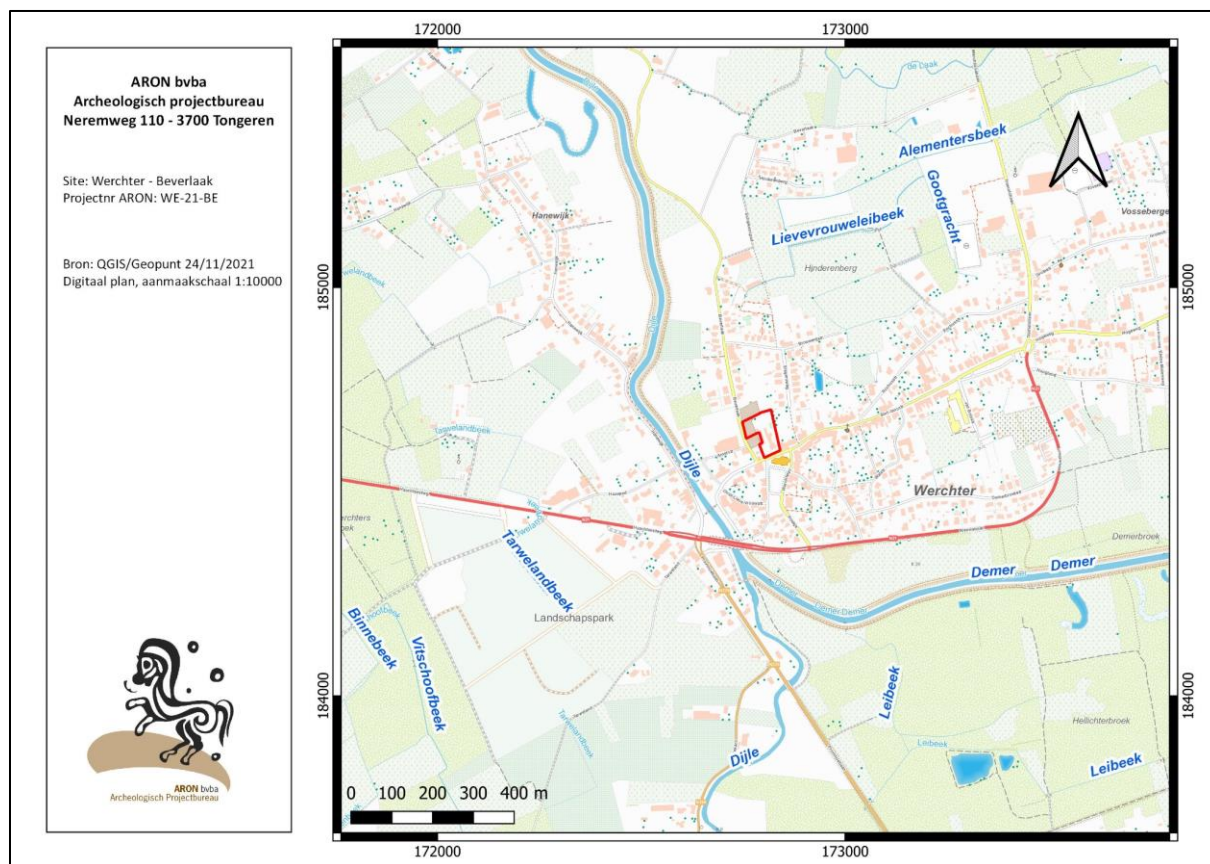
Onderdeel van het onderzoek	Proefsleuven en proefputten	
Projectcode	2021H213	
Naam en erkenningsnummer archeoloog	Patrick Reygel OE/ERK/Archeoloog/2015/00092 ARON bv Archeologisch Projectbureau, Neremweg 110, 3700 Tongeren OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Andere actoren en specialisten: Aardkundige	Functie	Naam
	Projectleider Veldwerkleider Assistent-archeoloog	Petra Driesen Patrick Reygel Willem Vanaenrode
Extern wetenschappelijk advies	Nvt.	Nvt.
Locatiegegevens	Vlaams-Brabant, Werchter – Beverlaak/Sint-Jansstraat	
Bounding box coördinaten	xMin, yMin 4.69262,50.9711 : xMax, yMax 4.69394,50.9721	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 5883 m ² .	
Kadasternummers	Rotselaar, 2de afdeling Werchter, sectie E, 904a, 904b, 904c en 904d, 309m2, 309l2 ⁵	
Thesaurusthermen ⁶	Vlaams-Brabant, Werchter, Rotselaar, Beverlaak, Sint-Jansstraat, proefputten- en proefsleuvenonderzoek	
Overzichtsplan verstoringen	Zie bijlagen.	

⁵ Voorheen gekend als percelen 305e, 306n, 308k, 309k2, 309l2, 309m2 en 309n2.

⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

Afb. 12: Kadastraal plan met perceelgrenzen, afbakening van het onderzoeksterrein (rood)

Afb. 13: Uittreksel uit de topografische kaart met afbakening van het onderzoeksterrein (rood) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

1.2 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden

Tot op heden kon voor het onderzoeksgebied enkel een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek uitgevoerd worden. Tijdens het bureauonderzoek werd een lage trefkans toegekend voor sites uit de prehistorie tot de volle middeleeuwen, en een hoge kans op het aantreffen van sites uit de late middeleeuwen tot de nieuwste tijd.

Doel van het aanvullend vooronderzoek met ingreep in de bodem, is dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt. Rekening houdend met de archeologische waardering van het terrein zal het aanvullend vooronderzoek zich richten op het aantreffen en evalueren van (proto-)historische vindplaatsen.

Verder wordt de potentiële impact van toekomstige geplande werken op de al dan niet goed bewaarde bodems en het mogelijke aanwezige archeologisch erfgoed ingeschat. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor een vervolgonderzoek.

De doelstellingen van dit aanvullend vooronderzoek kunnen concreet als volgt omschreven worden:

1. Een beeld vormen van de bodemkundige opbouw op het terrein, zowel de oorspronkelijke, als de huidige, waarbij gefocust wordt op de graad van erosie op het onderzoeksterrein.
2. Een inschatting te maken van de aanwezigheid van het archeologisch erfgoed. Hierbij worden alle perioden vanaf de prehistorie tot en met de Tweede Wereldoorlog in ogenschouw genomen.
3. Indien archeologische spoorcombinaties, stratigrafieën, lagen en/of structuren worden vastgesteld in een vooronderzoek, kan informatie gegeven worden over de ruimtelijke afbakening, gaafheid, diepteligging en aard van het bodemkundig erfgoed.
4. Een idee te vormen van te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken.
5. Een idee te vormen van de kostprijs en duur van een archeologisch vervolgonderzoek.
6. Een voorstel voor verdere onderzoeksvragen voor het gebied samen te stellen.

In onderstaande tekst worden minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Zijn er sporen aanwezig?
- Indien ja, zijn deze natuurlijk of antropogeen?
- Op welke diepte onder het maaiveld bevinden deze zich?
- In welke mate is de bodemopbouw op het onderzoeksterrein nog intact? In welke mate en waar is er sprake van verstoring?
- Welke invloed heeft dit gehad op de al dan niet aanwezige bodemsporen?
- Worden deze archeologische vindplaatsen verstoord door de uit te voeren werken? Wat is de aard van een aanvullend onderzoek? Hoe wordt dit best uitgevoerd en wat is de kostprijs hiervan?

Specifieke onderzoeksvragen die beantwoord dienen te worden tijdens het proefsleuvenonderzoek:

- Is er een plaggenbodem aanwezig zoals ten noorden en ten oosten van het onderzoeksgebied het geval is? Zo ja, waar is deze nog intact bewaard.
- Zijn er spoorcombinaties of archeologische structuren vast te stellen?
- Zijn er resten van de voormalige gekende ingebruikname van het onderzoeksterrein op historische kaarten aanwezig, meer bepaald van bewoning / ingebruikname door brouwerij van Roost?

- Zijn er één of meerdere archeologische relevante niveaus die door middel van bijkomend onderzoek dienen onderzocht te worden? Op welke diepte bevinden deze zich?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Wordt vervolgonderzoek noodzakelijk geacht?

Indien vervolgonderzoek noodzakelijk geacht wordt:

- Hoe wordt een vervolgonderzoek best uitgevoerd?
- Wat is de doorlooptijd en de kostprijs van bijkomend onderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een vervolgonderzoek?
- Wat zou nuttig natuurwetenschappelijk onderzoek zijn bij verder onderzoek? Welke zouden zinvolle conservatietechnieken zijn?
- Wat zouden verdere onderzoeksvragen zijn?

1.3 Werkwijze, verloop en actoren

Op 10 augustus 2021 vond op het terrein een startvergadering plaats. Tijdens deze vergadering werd onder meer de ligging van de proefsleuven en de aanwezige verstoringen besproken.

Op 18 november 2021 werd via het archeologieportaal bij het Agentschap Onroerend Erfgoed een melding van de aanvang van het onderzoek ingediend met referentie ID 5388.

Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd op 22 en 23 november 2021. Patrick Reygel (*ARON bv*) was de veldwerkleider en Willem Vanaenrode (*ARON bv*) was aanwezig als assistent-archeoloog. De graafwerken werden uitgevoerd door de firma *Feyaerts*. Petra Driesen (*ARON bv*) volgde het project intern op. Tim Vanderbeken (Coördinator bij IOED WinAr) bezocht de werf op 22 november 2021. Onmiddellijk na registratie werden de proefsleuven gedicht omwille van veiligheidsoverwegingen. Het assessment werd geschreven door Patrick Reygel.

Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek werd de aanwezige bebouwingen, serres, stallingen en garageboxen gesloopt tot op het maaiveld. Enkel *huis De Wit*, aan de zuidrand van het terrein, zal niet gesloopt worden. Van de brouwerijgebouwen, gelegen langs de Beverlaak, werd de meest zuidelijke loodsen nog niet gesloopt omwille van stabiliteitsproblemen. Enkele verhardingen, begroeiing en de ondergrondse stookolietanks werden ook voorafgaandelijk verwijderd.

Het programma van maatregelen, zoals omschreven in de in akte genomen archeologienota (ID 1424), voorzag in drie parallelle N-Z sleuven (respectievelijk 92 m, 60 m en 65 m), één O-W dwarssleuf (70 m) haaks op deze drie sleuven en één proefput van min. 9 m² ten westen van *huis De Wit*. OP deze manier zou 11,4 % van de zone waarin effectief bodemingrepen (5077 m²) zullen plaatsvinden, onderzocht worden. De ligging van de sleuven maakt dat een lengte- en breedtedoorsnede bekomen kan worden van de bodemopbouw. Verder kan uit de O-W dwarssleuf blijken in hoeverre de bouw van de bierkelders de ondergrond heeft verstoord. De langste N-Z sleuf en de proefput van 9 m² kunnen een beeld geven van eventuele historische bebouwing aan de zijde van de Sint-Jansstraat.

Het programma van maatregelen werd tijdens het uitgevoerde onderzoek gevolgd, waarbij er alleen enkele sleuven minimaal verplaatst werden als er een verstoring in de weg lag. Bijkomend werd aan de zuidzijde van sleuf 2 een kijkvenster aangelegd omwille van potentieel interessante sporen en de mindere bodemverstoring. In de proefsleuven werd in totaal zes profielkolommen geregistreerd om de bodemopbouw te kunnen bepalen. De profielkolommen zijn gezet tot een maximale diepte van 2 m. De relevante delen van de putwandprofielen werden over een breedte van minimaal 1 meter opgeschoond en geregistreerd, conform de bepalingen in Hoofdstuk 10 van de *Code van Goede Praktijk*. Profielputten 1, 3 en 5 werden als referentieprofiel gekozen.

De aanleg van de proefsleuven en proefput gebeurde machinaal door middel van een 16 ton kraan op rupsbanden voorzien van een platte graafbak van 2,2 m breed. De sleufdiepte varieerde van 0,5 tot 1,3 m ten opzichte van het maaiveld. In totaal werd 596 m² proefsleuf, een proefput van 22 m² en een kijkvenster van 30 m² aangelegd, hetgeen samen 651 m² of 12,8 % van de zone waarin effectief bodemingrepen zullen plaatsvinden.

Er kwamen gedurende het onderzoek 47 archeologische sporen aan het licht waarvan één natuurlijk bleek te zijn en zes als ophogingslagen werden geïdentificeerd. Deze werden geregistreerd conform CGP 8.6. Zeventien van deze sporen werden ook gecoupeerd. Daarnaast werden elf vondstnummers uitgeschreven. Stalen werden niet ingezameld. Alle sporen en het vlak werden ook gecontroleerd met een metaaldetector.

De veldarcheologen waren voorzien van het gebruikelijk handgerief om een kwalitatief en een correct archeologisch onderzoek uit te voeren. Voor de registratie van profielen, sleuven, putten, sporen en vondsten was een Nikon D3200 fotocamera, een schaallat, een bodemkundig meetlint, een noordpijl en een fotobord beschikbaar, voorzien van de correcte informatie (CGP 6.7). De analoge registratie werd op het terrein uitgevoerd conform CGP 8.6. Daarnaast had het veldteam de beschikking over een Leica GPS. Alle profielputten en profielkolommen werden ingemeten door middel van deze GPS, met de planimetrie in Lambert coördinaten (ESPG:31370), altimetrie ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing, conform CGP 6.3. De veldwerkleider hield ook dagrapporten bij.⁷

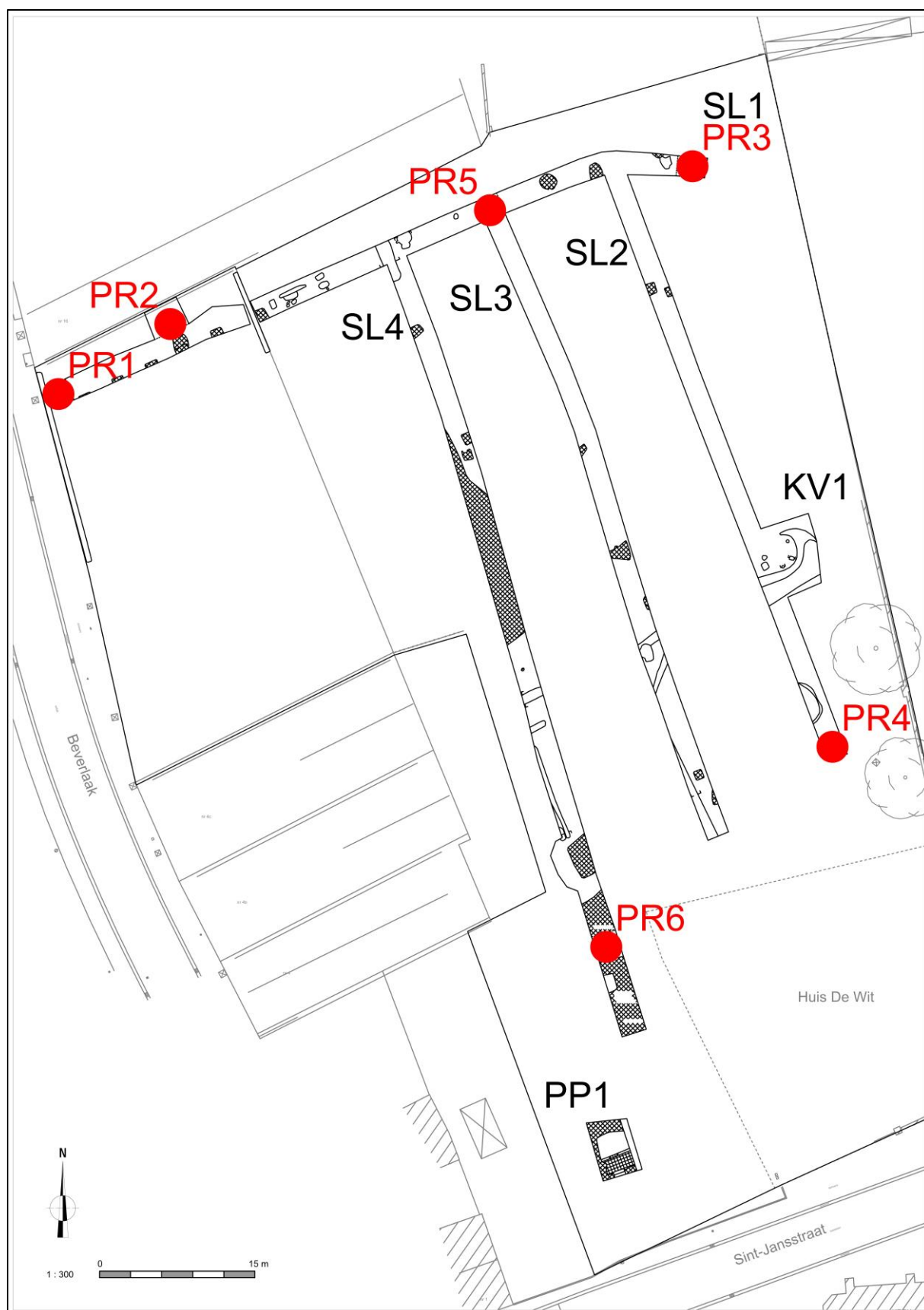
De GPS opmetingen werden uitgelezen in AutoCAD. De gegevens werden verwerkt om de gevraagde plannen op te leveren die conform CGP 6.3 werden opgesteld.⁸ De profieltekeningen werden gedurende de verwerking gedigitaliseerd in AutoCAD, conform CGP 6.4 en CGP 6.5⁹. GIS-bestanden werden opgemaakt in QGIS.

Bij de uitwerking van het onderzoek werden sporen- en vondstenlijsten opgemaakt. De foto's werden op zo'n manier hernoemd opdat de benaming van de foto's de gegevens uit de fotolijst omvat (CGP 6.11). In de bijlagen is een overzicht van de mappenstructuur met benaming van de foto's weergegeven.

⁷ Zie bijlagen.

⁸ Zie bijlagen.

⁹ Zie bijlagen.

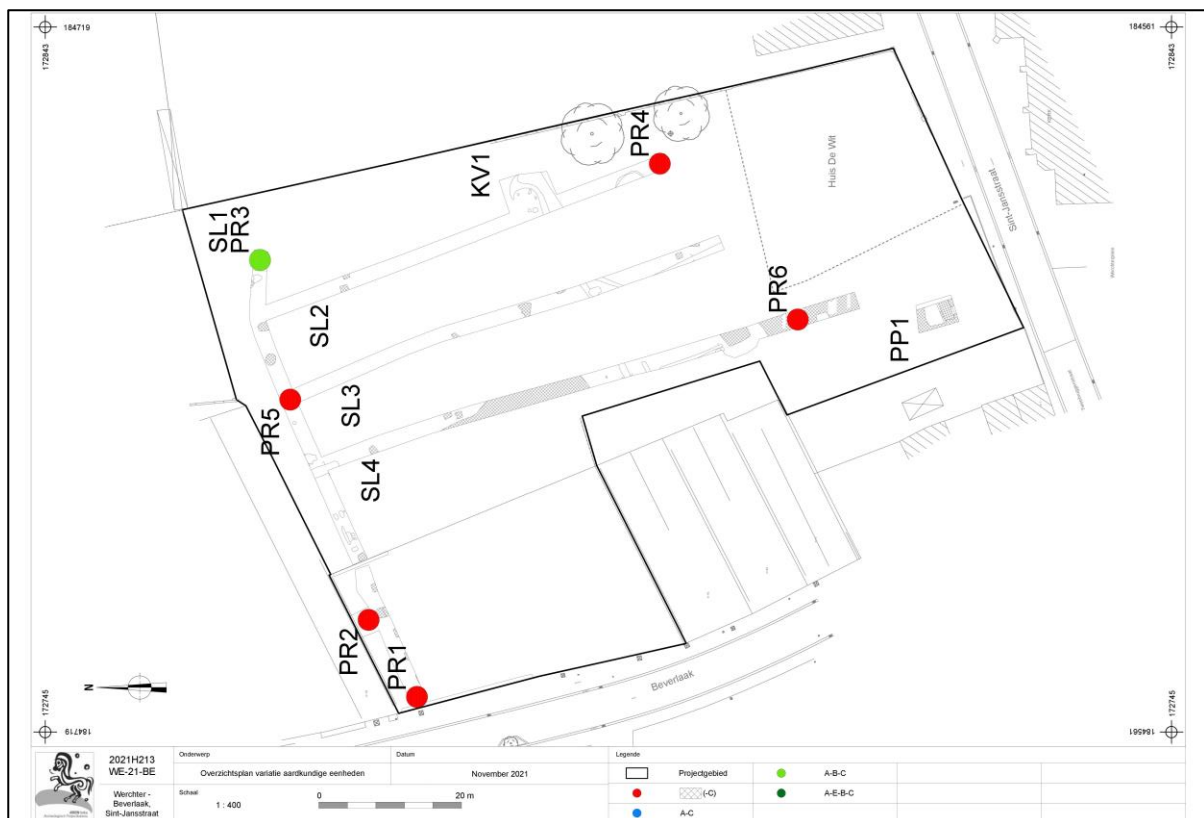
Afb. 14: Situering van de aangelegde proefsleuven, proefput en het kijkvenster op het plan van de bestaande toestand (Bron: ARON bv, dd. 26/11/2021, 2021H213).

2. Assessment

2.1 Landschappelijke opbouw van het onderzoeksgebied

2.1.1 Beschrijving

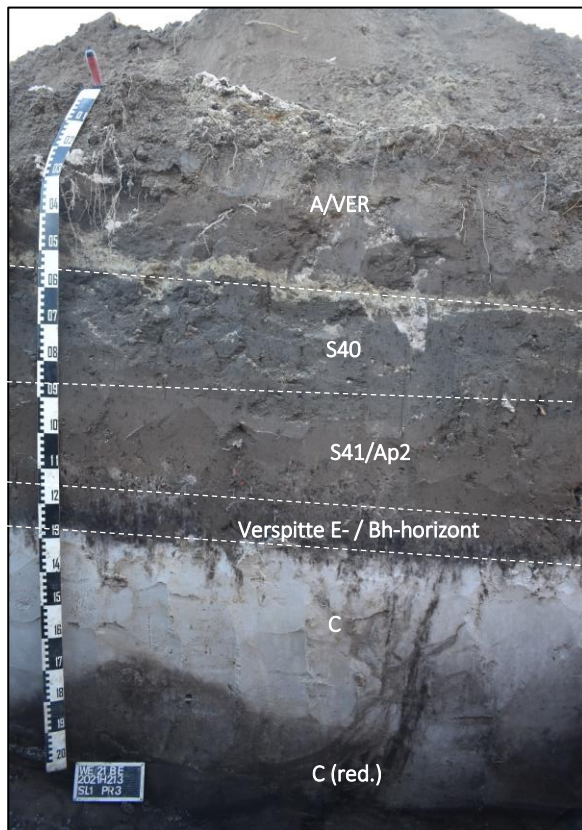
Uit het proefsleuvenonderzoek blijkt over de volledige zone éénzelfde zandbodems (C) aanwezig te zijn op een diepte variërend tussen 9,4 en 10 m TAW, respectievelijk in het noordoosten en het zuiden van het terrein. Het huidige loopvlak bestaat uit een bouwvoor vermengd met recent afbraakpuin (VER). Op het terrein kunnen twee profieltypes onderscheiden worden (Afb. 15).

Afb. 15: Overzichtsplan met aanduiding van de aardkundige eenheden (Bron: Aron bv, dd. 26/11/2021, 2021H213).

In de noordoostelijke hoek van het onderzoeksgebied, ter hoogte van profiel 3, was de oorspronkelijke bodem het beste bewaard (A(VER)-B-C, Afb. 15: lichtgroen & Afb. 16). Deze zone van het terrein was ook het sterkst opgehoogd, hetgeen vermoedelijk ook de oorzaak was van de betere bewaring. Bovenaan bevond zich een 60 cm dikke bouwvoor (A/VER) deels vermengd met recent puin, gevolgd door twee ophogingspakketten S40 en S41. Laag S40, een 20 cm dikke donkerbruine zandlaag, bevatte spikkels houtskool, steenkool en weinig baksteen. Laag S41, vermoedelijk een deel van een oude plag (Ap2) was meer bruin grijs van kleur met mangaanspikkels, 30 cm dik en bevatte enkel weinig houtskool als bijmenging. Onder deze ophogingen, op 110 cm onder het loopvlak, bevond zich een vermengde zwartgrijze zandlaag met witgrijze vlekken en zeer weinig houtskool. Deze laag wordt geïnterpreteerd als een verspitte uitlogingshorizont en humus B-horizont (E- en Bh-horizont), afkomstig van een oude verdwenen podzolbodem. De moederbodem (C) bevond zich op 130 cm diepte en bestond uit witgrijze zand met roestvlekken en zwartgrijze reductiebanden op variërende dieptes.

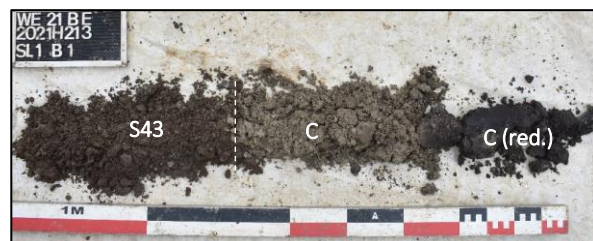
Meer in het midden van sleuf 1, ter hoogte van spoor S19 (Afb. 26), was de verspitte uitlogingshorizont en humus B-horizont afwezig maar bevond er zich wel restant van een meer donkergrijze plag (S45/Ap3) onder lagen S40 en S41/Ap2.

Afb. 16: Profiel 3, sleuf 1.

Afb. 17a (links): Profiel 1, sleuf 1.

Afb. 17b (rechts): Boring 1 met de dieperliggende bodemlagen van sleuf 1.

Over de rest van het terrein was het oorspronkelijke bodemprofiel slechter bewaard (VER-C, *Afb. 15* rood).

In de noordwesthoek van het terrein kon dit slechter bewaard bodemprofiel geregistreerd worden in profielen 1 en 2 (*Afb. 17*). Bovenaan bevond zich een 10 tot 20 cm dikke puinlaag van de afbraakwerken (VER), gevolgd door twee ophogingspakketten waarin de bierkelders waren aangelegd. Het jongste bruingrijze ophogingspakket (S42) bevatte nog fragmenten steenkool en dekte een grijsbruin steriel grijsbruin zandleempakket af (S43). Door de aanwezigheid van grond- en rioleringswater aan de straatzijde (*Afb. 20*) kon de onderzijde van laag S43 enkel via een boring (*Afb. 17b*) geregistreerd worden. Deze bevond zich op ca. 1,6 m onder het huidige loopvlak. Hieronder bevond zich de natte witgrijze zandige moederbodem (C) met zwarte gereduceerde vlekken.

In profielen 4 en 5 (*Afb. 21*) van sleuven 2 en 3 konden onder de verstoorde bouwvoor (VER) opnieuw de ophogingslagen S40 en S41/Ap2 herkend worden, maar was de verspitte E- en Bh-horizont afwezig. Het witte zand van de moederbodem (C) kon hier op een diepte van ca. 100 cm worden geregistreerd.

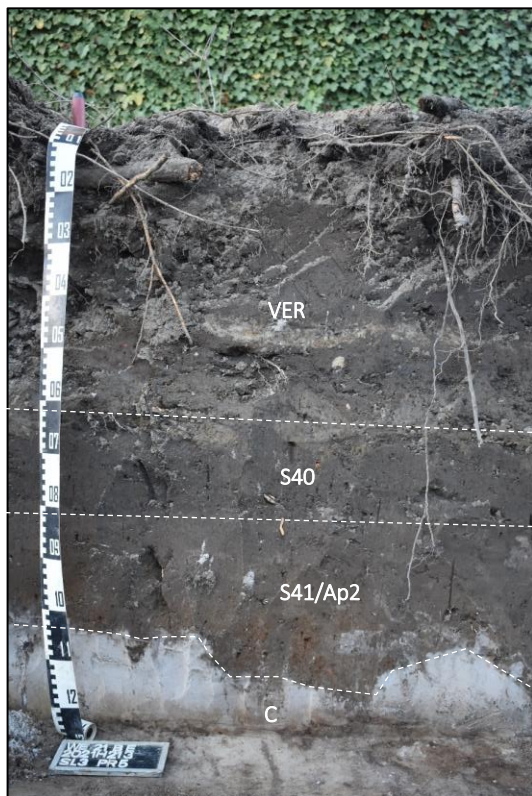
Profiel 6 in sleuf 4 (*Afb. 22*) was onder de sterk geroerde bouwvoor (VER) opgebouwd uit verschillende zeer recente ophogingslagen (S44), waarbij de moederbodem (C) op 125 cm diepte kon geregistreerd worden.

Afb. 20: Bijkomende proefput ter controle van de aanwezige funderingen aan het westelijke uiteinde van sleuf 1 met grond- en/of rioolwater aan de straatzijde.

Over het volledige terrein verspreid waren ook diverse lokale verstoringen onder de vorm van puinkuilen aanwezig (*Afb. 23*), soms met sporen van een machinale tandenbak. In sleuf 3 en 4 waren bijkomend ook twee grotere zones verstoord door de voormalige gebouwen die op het terrein stonden (*Afb. 24*).

Roest- en reductieverschijnselen konden worden waargenomen op diverse plaatsen in de moederbodem (*Afb. 16*). De grondwater werd aangesneden in het westelijke uiteinde van sleuf 1 op 1,3 m onder het loopvlak (*Afb. 18*). Gezien de nabijheid van de overwelfde riolering, gelegen onder de Beverlaak kan het hier ook mogelijk om rioleringswater gaan.

Profiel 6, sleuf 4.

Afb. 21: Profiel 5, sleuf 3.

Afb. 22:

Afb. 23 (boven): Kuil S24 die een recente puinkuil bleek te zijn.

Afb. 24 (rechts): Sleuf 4 met diverse recente verstoringen.

2.1.2 Interpretatie

Volgens de bodemkaart wordt het terrein ingenomen door een bebouwde zone (OB). Het loopvlak van het volledige terrein bestond ook inderdaad uit bouwvoor vermengd met recent afbraakpuin. Deze laag had een variërende dikte van 20 tot 60 cm.

De oorspronkelijke bodem, die het best bewaard was gebleven in de noordoostelijke hoek van het terrein, bestond vermoedelijk uit een matig droge zandbodem met profielontwikkeling en een dikke antropogene humus A-horizont (Zcm-bodem) zoals ook vlak ten noorden en ten oosten gekarteerd op de bodemkaart.

De wit tot witgrijze moederbodem met roest- en reductieverschijnselen kan worden aangeduid als eolisch dekzand van de *Formatie van Gent*.

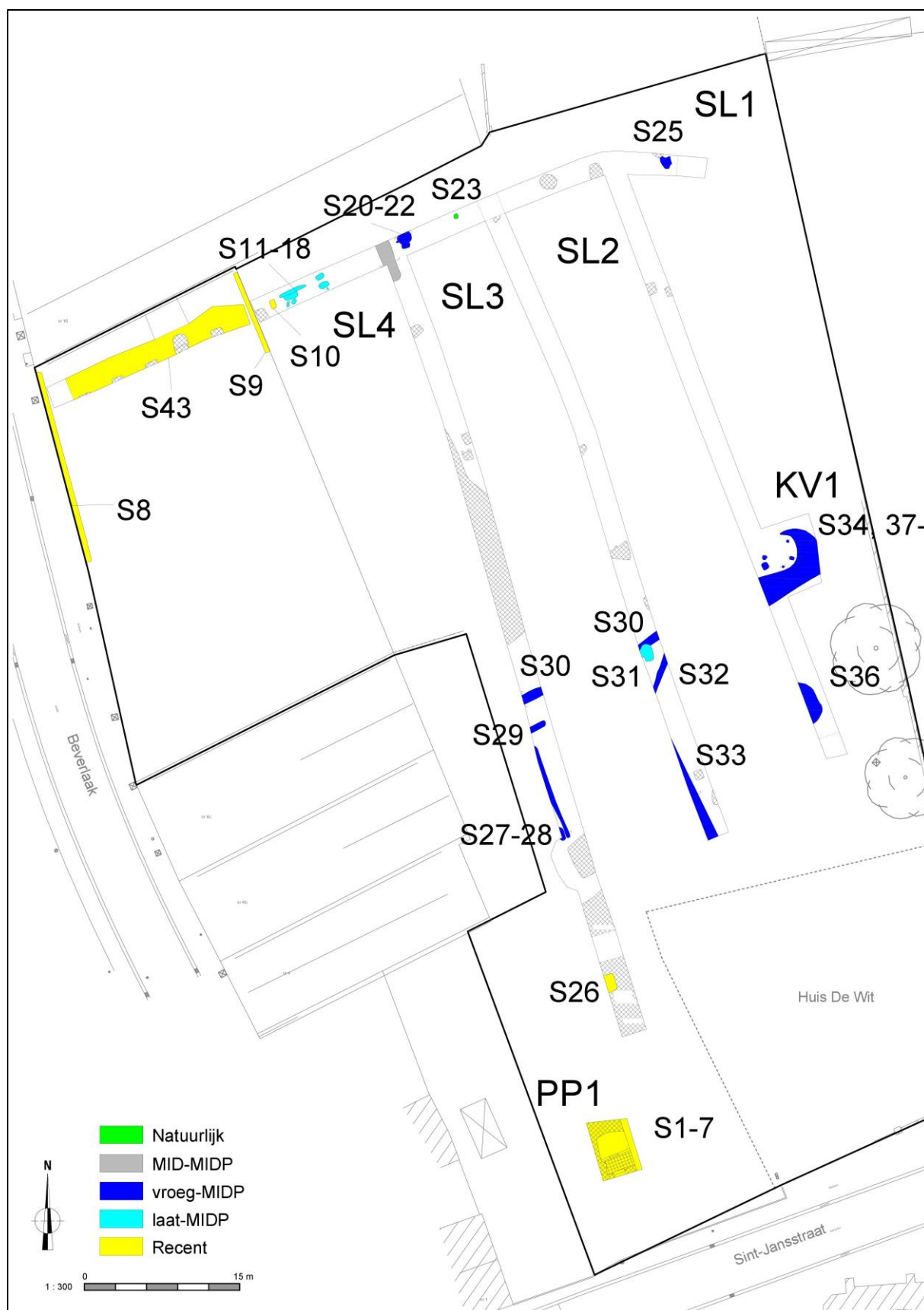
Laag S41, een bruingrijze laag met weinig houtskool die over het grootste deel van het terrein voorkwam als een 20 tot 40 cm dikke laag, kan vermoedelijk als een restant van een plaggebodem geïnterpreteerd worden. In sleuf 1 konden ook nog restanten van een verspitte podzol worden waargenomen. Het (deels) ontbreken van de podzol en de dunne plag (Ap2/Ap3) kan verklaard worden door bewerking van het terrein in combinatie met latere verstoringen, overstromingen en ophogingen. Voorafgaand aan de bouw van de betonnen waterkeringsmuur langs de Dijle werd het volledige centrum van Werchter immers geteisterd door zeer zware overstromingen overstromingen in de winters van '65-'66 en '66-'67.¹⁰ De braakliggende terreinen van het onderzoeksgebied zouden in de hierop volgende jaren volgens de buurtbewoners systematisch zijn opgehoogd met uitgebaggerde grond van de Dijle. Dit zou ook de aanwezigheid van laag S40 en de bovenliggende dikkere bouwvoor kunnen verklaren. De verstoringen in sleuf 2 zijn duidelijk te relateren aan de voormalige gebouwen op het terrein. Ook de lagen S42 en S43, die enkel aanwezig waren ter hoogte van de bierkelders, kunnen ook duidelijk met de bouw hiervan gerelateerd worden.

2.2 Sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

Tijdens het archeologisch onderzoek werden 46 sporen aangetroffen, waarvan één natuurlijk bleek te zijn¹¹ en zes als ophogingslaag geregistreerd konden worden. Deze sporen konden in vier grote groepen gedeeld worden op basis van hun samenstelling, vondsten en stratigrafische positie (*Afb. 25*). Algemeen gezien waren de sporen sterk geconcentreerd aan de noordzijde en de zuidzijde van het onderzoeksterrein. De centrale zone was opvallend 'leeg' en bevatte alleen enkel zeer recente verstoringen.

¹⁰ Ook in 1660-61, 1710-12, 1725-26, 1729-33, 1784, 1793, 1832, 1839, 1843-44, 1850, 1905, 1925-26 en in mindere mate 2010 kwam Werchter blank te staan door watersnood. https://www.rotselaar.be/sites/default/files/1_basisstudie_beeldkwaliteitsplan_werchter-centrum.pdf

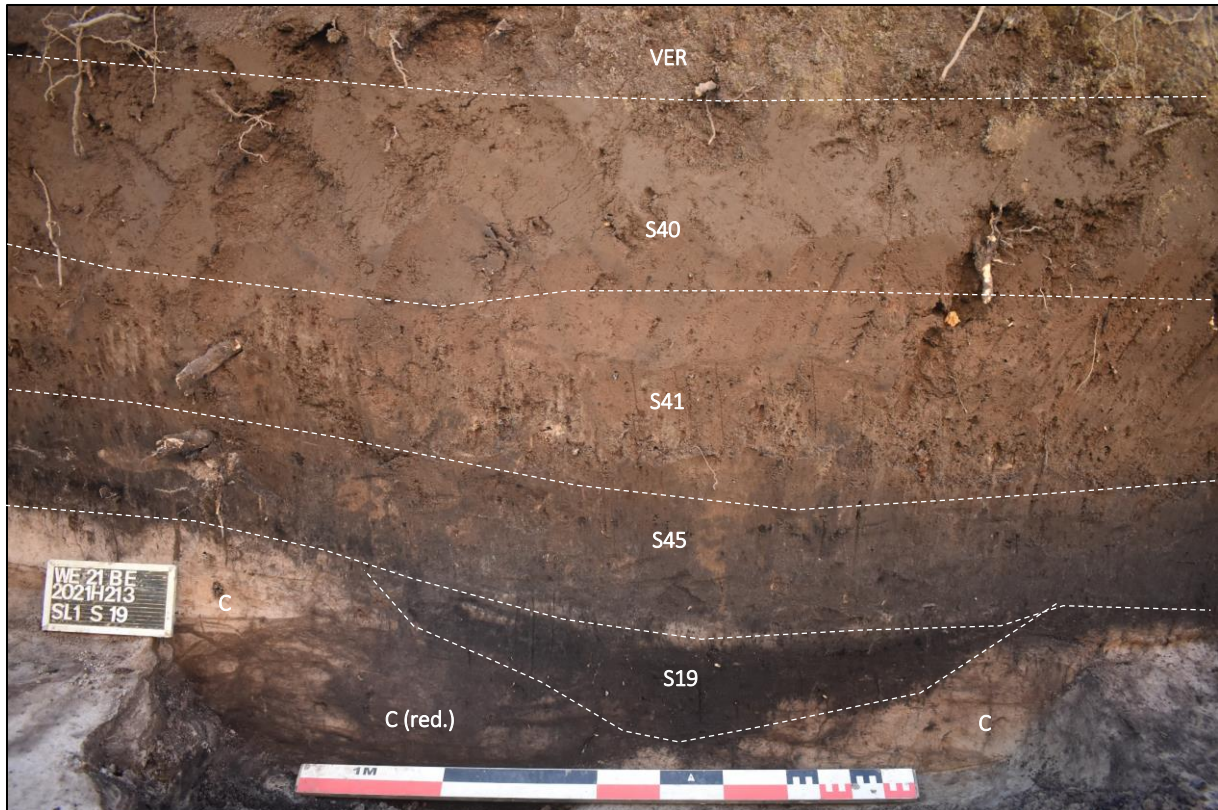
¹¹ S23.

Afb. 25: Periodeplan met aanduiding van de sporen per periode.

2.2.1 De oudste sporen

Centraal in sleuf 1, aan de noordzijde van het onderzoeksgebied, alwaar de oorspronkelijke bodem nog gedeeltelijk bewaard was met een verspitte uitlogingshorizont en humus B-horizont (Cfr. §2.1), werd het vermoedelijk oudste spoor aangetroffen: Kuil S19 (Afb. 25: *grijs* & Afb. 26). Deze NNO-ZZW georiënteerde langwerpige kuil van 1,3 op 4 m omvang had een zwartgrijze zandvulling vermengd met spikkels houtskool. Het spoor bevatte geen vondsten en kon bijgevolg ook niet specifiek gedateerd worden maar was gesitueerd onder laag S45: een donkergrijze laag met weinig houtskool die vermoedelijk als een oude plag kan herkend worden. Deze laag werd echter enkel heel lokaal in het midden van de noordelijkste sleuf 1 aangetroffen. Ook hier kon geen datering gegeven worden door de afwezigheid van enige vondsten.

Afb. 26: Kuil S19 afgedekt door plaggen S45 en S41.

2.2.2 Postmiddeleeuwse sporen en plag

Zoals hogerop reeds aangehaald (Cfr. §2.1), werd over quasi het volledige terrein een bruingrijze plag met weinig houtskool bijmenging aangetroffen: S41. Deze ca. 30 cm dikke laag dekte zeventien sporen af die een zeer gelijkaardige kleur en samenstelling hadden, waarbij het ook zeer moeilijk was om een aflijning te trekken tussen de sporen en de plag.

Deze zeventien sporen werden aangetroffen in het oostelijke en centrale gedeelte van sleuf 1 en de zuidzijde van sleuven 2-4 (Afb. 25: *blauw*).

In het midden van sleuf 1 werd de bruingrijze sporengroep S20-22 aangetroffen. Door de gelijkaardige bruingrijze zandvulling vermengd met weinig houtskool was het onduidelijk of het om één groter kuil ging, dan wel drie aparte sporen. Ook het couperen van kuil S20 gaf hier geen uitsluitsel over (Afb. 27). Wel kon worden vastgesteld de kuil ca. 35 cm diep was met een komvormige doorsnede en dat in de vulling nog donkergrijze restanten aanwezig

waren van de verspitte oudere plag S45. Verder kon in kuil S21 een fragment van een leisteendakpan en een randfragmentje van een industrieel witte kom of bord worden aangetroffen.¹²

Aan de oostzijde van sleuf 1 werd kuil S25 aangetroffen, een onregelmatige kuil van ca. 1 m diameter met een bruingrijze zandvulling met weinig houtskool, gelijkaardig aan plag S41. In de vulling werd verder nog een pijpsteelfragmentje gevonden uit pijpaaarde.¹³

Aan de zuidzijde van sleuven 3 en 4, meer centraal gesitueerd op het terrein, werd greppel S30 aangetroffen: een noordoost-zuidwest lopende greppel van max. 1 m breed en opnieuw een vulling gelijkaardig aan plag S41 (*Afb. 28*). Ter hoogte van sleuf 4 werd een coupe geplaatst, waaruit bleek dat de greppel ca. 20 cm diep was met een komvormige doorsnede. In de vulling werd, verspreid over sleuven 3 en 4, één dakpanfragment, één botfragment van een rund en één roodbakend aardewerkfragment van een teil aangetroffen.¹⁴ Aan de oostzijde sluit greppel S30 verder aan op spoor S35, dat in het verlengde ervan werd aangetroffen in sleuf 2. Dit onregelmatige spoor was ca. 4 m breed, ook noordoost-zuidwest lopend, maar bleek na aanleg van het kijkvenster te eindigen in een brede bocht naar het noorden (*Afb. 29*). De jongste, breedste laag van het spoor, S35.1, had een bruingrijze vulling gelijkaardig aan plag S41. Hieronder bevond zich een oudere laag, S35.2, met een meer beige-, bruin-, grijsgevlekte laag vermengd met weinig houtskool. In de jongste vulling werden zes fragmenten aardewerk – één witbakend fragment en vijf roobakkende fragmenten waarvan vier met loodglazuur -, twee geplooid loodfragmenten, een leien dakpanfragment en twee baksteenfragmenten aangetroffen.¹⁵

Afb. 27: Gecoupeerde kuil S20 met plag S45 mee verspit in de vulling.

¹² V8.

¹³ V2.

¹⁴ V10.

¹⁵ V6.

Afb. 28: Greppel S30.

Afb. 29: Kijkvenster 1 met gebogen greppel S35 en sporen S37-39. Sporen S34 en S46 waren reeds niet meer zichtbaar.

Parallel met greppel S30 en 3 m zuidwaarts lag kuil S29 in sleuf 4. Ook dit noordoost-zuidwest georiënteerde spoor was langwerpig en had een gelijkaardige vulling als plag S41. Omdat het langwerpige spoor niet doorlopend was kan het eerder als een langwerpige kuil van 0,5 op minimum 2 m beschreven worden. Er werden geen vondsten in aangetroffen.

Net ten zuiden van sporen S29 en S30 en haaks georiënteerd op greppel S30 lag de noordwest-zuidoost gerichte greppel S28 (Afb. 30). De greppel had een bruinigrijze zandvulling met weinig spikkels houtskool, was ca. 0,5 m breed en kon over een lengte van 10 m gevolgd worden. In doorsnede bleek de greppels nog slechts 5 cm diep te zijn met een vrij vlakke bodem. Uit de vulling konden enkel drie ijzeren nagels worden gerecupereerd.¹⁶

Aan het zuidoostelijke uiteinde van greppel S28 bevond zich kuil S27 met een gelijkaardige bruinigrijze vulling, bijmenging en doorsnede maar zonder vondsten (Afb. 31). Vermoedelijk horen beide sporen dan ook samen.

In het zuidelijke uiteinde van sleuf 3 konden ook twee greppels geregistreerd worden die dezelfde vulling hadden als plag S41: S32 en S33.

Greppel S32, net ten zuiden gelegen van greppel S30 was noordoost-zuidwest georiënteerd en 0,4 m breed. De greppel werd niet opnieuw aangetroffen in de naastgelegen sleuven en in de vulling werd een ijzeren nagel, twee fragmenten dierlijk bot waarvan één rundertand en twee wandfragmenten roodbakkend aardewerk aangetroffen.¹⁷

Greppel S33 (Afb. 31-32) bevond zich 5 m zuidwaarts en was noordwest-zuidoost georiënteerd, parallel aan greppel S28 en haaks gelegen op greppel S30. Het spoor van minimum 0,6 m breed had opnieuw een vulling gelijkaardig aan plag S41 en bevatte enkel drie fragmenten roodbakkend aardewerk met loodglazuur.¹⁸ Door de doorsnijdingen met de sleufwand kon het spoor slechts gedeeltelijk gecoupeerd worden, waarbij het spoor in doorsnede minstens 30 cm diep bleek te zijn.

Afb. 30: Ondiepe kuil S27 (links) en greppel S28 (rechts).

¹⁶ V5.

¹⁷ V12.

¹⁸ V9.

Afb. 31 (links) en 32 (boven): Greppel S33.

In het zuidelijke deel van sleuf 2 werden nog zes sporen aangetroffen die allen dezelfde vulling hadden als plag S41. In het uiterste zuiden lag de grote kuil S36 die door de sleufwand werd doorsneden. Het spoor had een ovale vorm van minstens 2 op 4 m omvang en bevatte een wandfragmentje steengoed te dateren na 1300.¹⁹

Net ten noordwesten van spoor S35 bevonden zich de overige vijf sporen: S34, S37-S39 en S46. Sporen S34 en S46, twee onregelmatige sporen van respectievelijk ca. 0,6 m en 0,4 m diameter die in sleuf 2 werden aangetroffen, waren echter zo ondiep dat ze verdwenen na de aanleg van kijkvenster 1. Ook spoor S39, was te ondiep om te registreren. Mogelijk zijn alle drie deze sporen restanten van de bovenliggende plag S41.

S37 en S38 waren wel duidelijkere paalkuilen. Beiden hadden een onregelmatige vorm van respectievelijk 0,2 x 0,25 m en 0,3 x 0,4 m. Paalkuil S37 was ca. 18 cm diep en had een vrij vlakke bodem en steile wanden (Afb. 33). Paalkuil S38 was slechts 7 cm diep en had ook een vrij vlakke bodem (Afb. 38). In geen van deze sporen konden verder nog vondsten worden ingezameld.

¹⁹ V11.

Afb. 33: Paalkuil S37.

Afb. 34: paalkuil S38.

2.2.3 Postmiddeleeuwse sporen doorheen de plag

Bij het aanleggen van de sleuven konden negen sporen geregistreerd worden die duidelijk doorheen plag S41 sneden maar afgedekt werden door de recentere laag S40 (Afb. 25: lichtblauw).

Eén spoor, kuil S31, lag vrij geïsoleerd in sleuf 3 en doorsneed naast plag S41 ook greppel S30 (Afb. 35). De bruingekleurde kuil had witgele vlekken en een zandvulling vermengd met weinig baksteen, houtskool en zeer veel dierlijke botfragmenten, vermoedelijk van een rund. Verder werd ook een randfragmentje van een industrieel witte kom aangetroffen.²⁰

De overige acht sporen, S11-18, lagen allen in het midden van sleuf 1, net ten oosten van de oude bierkelders. Al deze sporen hadden een bruin-, wit-, grijs-, zwartgekleurde zandvulling vermengd met spikkels houtskool, baksteen en leisteen. Spoor S11 was een langwerpige kuil van 0,3 op 3 m. S12, S16 en S17 waren ovale noordoost-zuidwest gerichte kuilen van ca. 0,8 op 0,5 m. S13, S14, S15 en S18 waren kleine onregelmatige sporen, mogelijk paalkuiltjes van ca. 0,2 m diameter. Binnen de cluster kon geen specifieke structuur herkend worden en geen van de sporen bevatte dateerbare vondsten, met uitzondering van de stukjes leisteen.

²⁰ V7.

Afb. 35: Kuil S31 met veel dierlijke botfragmenten doorheen greppel S30.

2.2.4 20ste eeuwse sporen

De overige achttien sporen konden allen als recent/20ste eeus gedateerd worden en sneden ook doorheen laag S40 (Afb. 25: geel).

Sporen S1-7 werden allen geregistreerd in proefput 1 (Afb. 36), alwaar een deel van een 20ste eeuwse kelder werd aangetroffen die volledig was opgevuld met een zeer recente puinlaag (S7) voornamelijk bestaande uit bouwpuin, industrieel wit aardewerk – onder meer een komfragment te dateren tussen 1965 en 1980²¹ - maar ook stukken plastic. De vloer van de kelder bestond deels uit cementtegels (S4-5) en deels uit gestort beton (S6). Centraal bevond zich een smal muurtje (S3) met opening en aan de noordoostzijde een noordwest-zuidoost georiënteerde muur van minstens 40 cm breed (S1). Aan de zuidoostzijde van de proefput, richting de Sint-Jansstraat, bevond zich de restant van een keldertrap opgebouwd uit baksteen en enkele natuurstenen. De mortel van alle muren bestond uit witgele kalkmortel en de bakstenen hadden een formaat van 21 x 11 x 5 cm of 20 x 10 x 5 cm. De bovenzijde van de vloerplaat werd aangetroffen op ca. 1 m onder het huidige maaiveld en er waren geen aanwijzingen dat deze kelder terugging op een oudere voorloper.

Net ten noorden van proefput 1 bevond zich het zuidelijke uiteinde van sleuf 4 die zeer sterk verstoord was door puin gelijkaardig aan laag S7 en verschillende recente ophogingslagen (S44). Binnen deze puinlagen werd ook de restant teruggevonden van een bakstenen afvalput of beerput (S26), opnieuw gevuld met deze puinlagen. De rechthoekige put mat minimum 1,5 x 0,8 m en was opgebouwd uit hetzelfde formaat van bakstenen en gelijkaardige mortel als muur S1.

²¹ V1.

Ter hoogte van de voormalige bierkelders, in de noordwesthoek van het terrein, werden twee muren geregistreerd die ook nog in het loopvlak zichtbaar waren. S8, de NNW-ZZO georiënteerde muur aan de zijde van de Beverlaak was opgebouwd uit afwisselend kops en streks gemetste bakstenen (17,5 x 8,5 x 5 cm) gevat in witgrijze cement (*Afb. 37*). Onderaan bevond zich een fundering van min. 1 m diepte opgebouwd uit baksteenbrokken en weinig ijzerzandsteen gevat in kalkmortel. De parallelle achterwand van de bierkelder, S9, lag ca. 20 m meer oostwaarts en had een gelijkaardige opbouw. Tussen deze muren in werden twee bruingrijze zandleem ophogingslagen aangetroffen: S42 en S43. De jongste, S42, bevatte veel spikkels steenkool, houtskool en kalkmortel als bijmenging. De oudste laag was opvallend steriel en had een dikte van ca. 80 cm. Door het aanwezige grond- en/of rioleringswater kon de moederbodem hier enkel via een boring bereikt worden. Van deze bierkelders is geweten dat ze uit het eerste helft van de 20ste eeuw dateren. Vermoedelijk dateren deze ophogingslagen uit dezelfde periode.

Aan de achterzijde van de bierkelders, gesitueerd ter hoogte van de oostelijke helft van sleuf 1 en de noordzijde van sleuven 2-4, konden verschillende verstoringen worden waargenomen. Eén hiervan werd in eerste instantie geregistreerd als spoor: S24, een grijs gevlekt onregelmatige kuil van 1,5 m diameter met organische rand die bij het couperen een stukje faïence, mortel en roodbakend aardewerk ook zeer recent puin bleek te bevatten (*Afb. 38*).²²

Een laatste recent spoor, vlak ten oosten van de voormalige bierkelders gelegen in sleuf 1, was spoor S10: een zwartbruin spoor met rechthoekige vorm van 0,5 op 0,8 m waarvan de zandige vulling vermengd was met weinig steenkool en houtskool. Het spoor bevatte ook een fragment recent glas, een wandfragment industrieel wit aardewerk en een stukje verbrande leem.²³

Afb. 36: Proefput 1 met deel van 20ste eeuwse kelder.

²² V4.

²³ V3.

Afb. 37: Sleuf 1: muur S8 van de voormalige bierkelder gesitueerd tegen de Beverlaak.

Afb. 38: Kuil S24 opgevuld met recent puin.

2.2.5 Interpretatie

Het sporenbestand van het proefsleuvenonderzoek kan duidelijk in vier grote groepen opgedeeld worden.

De oudste sporen bestonden slechts uit één oude plag (S45) en een onderliggende kuil (S19) die beiden niet specifiek gedateerd konden worden. Het blijft dus onduidelijk uit welke periode deze dateren. Beide sporen werden aangetroffen in het uiterste noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied, alwaar de oorspronkelijke bodemopbouw nog gedeeltelijk bewaard was gebleven. De verstoring van de natuurlijke bodem is vermoedelijk dan ook deels de oorzaak van het lage aantal oudere sporen.

Duidelijker waren de bruingrijze sporen die dezelfde kleur en samenstelling hadden als de plag (S41) die erboven lag. Deze sporen bestonden enerzijds uit enkele onduidelijke kuilen (S20-22, S27, S29 en S36), enkele greppels (S28, S30/35²⁴, S32 en S33) en twee kleine paalkuilen (S37 en S38). De greppels kunnen vermoedelijk allen herkend worden als oude perceelsgreppels gezien hun parallelle of haakse ligging ten opzichte van de huidige percelering. Greppel S30 sluit ter hoogte van sleuf 2 aan bij het gebogen bredere spoor S35. Mogelijk gaat het hier om een waterpoel of drinkplaats, waarbij paalkuiltjes S37 en S38 tot een afrastering hebben behoord. Aan de kuilen kon geen specifieke interpretatie gegeven worden. Qua datering van deze sporen wijst de aanwezigheid van fragmentjes leisteen, grotere bakstenen, een stuk van een aardewerken pijp, steengoed en zelfs een fragmentje industrieel wit aardewerk op een duidelijke postmiddeleeuwse datering.

Een tweede reeks jongere postmiddeleeuwse sporen sneed duidelijk doorheen plag S41. Het betrof één geïsoleerde kuil (S31) die als een kadaverkuil geïnterpreteerd wordt en een cluster van negen sporen (S10-18) net aan de achterzijde van de voormalige bierkelders. Mogelijk houden deze laatste sporen ook verband met de bouw van de bierkelders, maar een duidelijke structuur was niet herkenbaar.

De recentste sporen dateerden allen uit de 20ste eeuw. Zowel de beerput/afvalkuil (S26) als de kelder (S1-7) en de puinlagen (S44) behoren tot de woning aan de Sint-Jansstraat die al een tiental jaren geleden werd afgebroken (Afb. 8). Sporen van de gebouw zichtbaar op de Atlas van de Buurtwegen konden niet specifiek herkend worden. De muren van de voormalige bierkelders (S8, S9) en de tussenliggende ophogingslagen (S42/43) konden wel duidelijk herkend worden en kunnen in de 20ste eeuw gedateerd worden. Vermoed wordt dat beide lagen zich over de volledige oppervlakte van de oude bierkelders uitstrekken en ook de ondergrond ten zuiden van sleuf 1, ter hoogte van de nog niet afgebroken loodsen/bierkelders, sterk verstoord hebben.

Door de diepere ligging en het aanwezige grond- en/of rioleringswater kon de moederbodem ter hoogte van de oude bierkelders enkel via een boring bereikt worden. Van deze bierkelders is geweten dat ze uit het de eerste helft van de 20ste eeuw dateren. Vermoedelijk dateren deze ophogingslagen uit dezelfde periode. De overige verstoringen (S24) werden vermoedelijk in de laatste decennia veroorzaakt gezien de recente bijmengingen van puin en o.a. plastic.

2.3 Vondsten

Tijdens het onderzoek werden 42 vondsten aangetroffen: twintig fragmenten aardewerk, vier dierlijke botfragmenten, twee glasfragmenten, vier metalen objecten, één mortelfragment, drie steenfragmenten en zes fragmenten bouwkeramiek.

Het aardewerk kon opgedeeld worden in zes soort-categorieën: één fragment faience, vijf fragmenten industrieel wit aardewerk, één fragment pijpjarde, elf fragmenten roodbakkerd aardewerk, één fragment steengoed en één

²⁴ Ondiepe sporen S34, S39, S46 zijn vermoedelijk restanten van de plag S41 of spoor S35.

fragment witbakkend aardewerk. Hiervan kan het fragment steengoed na 1300 gedateerd worden, het fragment pijpjarde vanaf de 17de eeuw en het industrieel wit aardewerk na 1750. Eén bord- en één komfragment, beiden V1 uit opvullingslaag S7, konden omwille van de aanwezige stempels specifiek gedateerd worden. Het bord op lage standring had een naar buiten geknikte platte vlag en een stempel van de *Gebr. Bauscher Weiden (Bayern)* te dateren vanaf 1898. De halfbolvormige kom op lage standring had een naar buiten geknikte platte rand en een stempel van *Enoch Wedgwood (Tunstall) Ltd. 57* te dateren tussen 1965 en 1980.

De botfragmenten waren allen van dieren afkomstig. Eén langbeen met snijsporen²⁵ en één koot²⁶ kunnen vermoedelijk aan een rund toegeschreven worden. De overige twee fragmenten²⁷ waren niet duidelijk te determineren.

De twee glasvondsten bestonden uit één recente wandscherf doorzichtig glas²⁸ en één losse vondst van een volledig bierflesje²⁹ met opschrift: "*Jules Devroey Leuven*" en een afbeelding van een paardenhoofd. Van brouwer Egide 'Jules' Devroey uit Leuven is geweten dat deze vanaf 1912 een kruidenierszaak/brouwerij opende. Specifieke bierflesfragmenten van de brouwerij uit Werchter werden niet aangetroffen.

De metaalvondsten bestonden uit vier verroestte ijzeren nagels³⁰ en twee loden plaatjes³¹ die verder niet te determineren waren.

Het fragment grijze mortel³² bevatte kalkspikkels en weinig houtskoolspikkels.

De steenfragmenten waren allen fragmenten leisteen, vermoedelijk fragmenten van leien dakpannen.³³

De fragmentenbouwkeramiek konden opgesplitst worden in twee baksteen fragmenten³⁴, één dakpan fragment³⁵, één fragment verbrande leem³⁶ en twee onduidelijke stukken³⁷.

2.4 Assessment van stalen

Wegens het ontbreken van relevante contexten werden er geen stalen genomen.

2.5 Conservatie-assessment

Niet van toepassing.

²⁵ V10 uit S30.

²⁶ V7 uit S31.

²⁷ V12 uit S32.

²⁸ V3 uit S10.

²⁹ V0.

³⁰ V5 uit S28 en V12 uit S32.

³¹ V6 uit S35.

³² V4 uit S24.

³³ V8 uit S21 en V6 uit S35.

³⁴ V6 uit S35.

³⁵ V10 uit S30.

³⁶ V4 uit S24.

³⁷ V3 uit S10 en V4 uit S24.

3. Conclusie

3.1 Synthese van de resultaten

De resultaten van het uitgevoerde onderzoek wijzen duidelijk op de aanwezigheid van archeologisch sporen. Echter, de samenstelling, stratigrafie en vondsten gaven een postmiddeleeuwse of recente datering aan de meerderheid van de sporen. De oorspronkelijke podzolbodem was overal verstoord en een restant van de geroerde E- en Bh-horizont waren enkel in het uiterste noordoosten van het onderzoeksgebied deels bewaard.

Alle aangetroffen sporen lagen op een diepte van 0,5 tot 1,3 m, onder een postmiddeleeuwse plag (S41), die op zijn beurt was afgedekt door recentere ophogingslagen.

In het midden van sleuf 1, aan de noordoostelijke zijde van het onderzoeksgebied was een klein stukje van de oudste plag bewaard (S45) en een onderliggende kuil (S19) die beiden als de oudste sporen gelden. De afwezigheid van enige vondsten maakte het echter onmogelijk om hieraan een datering te geven.

In het oostelijke en centrale gedeelte van sleuf 1 en aan de zuidzijden van sleuven 2-4 werden zeventien sporen aangetroffen die dezelfde kleur en samenstelling hadden als plag S41. Deze sporen bestonden enerzijds uit enkele onduidelijke kuilen (S20-22, S27, S29 en S36), enkele perceelsgreppels (S28, S30/35³⁸, S32 en S33) waarvan één vermoedelijk eindigt in een waterpoel of drinkplaats (S35) waarbij twee kleine paalkuilen (S37 en S38) mogelijk tot een afrastering hebben behoord. De aangetroffen vondsten wezen op een duidelijke postmiddeleeuwse datering.

Een tweede reeks postmiddeleeuwse sporen sneed duidelijk doorheen plag S41. Het betrof één geïsoleerde kadaverkuil (S31) en een cluster van negen sporen (S10-18) zonder duidelijke structuur maar vermoedelijk in verband met de voormalige bierkelders.

De recente 20ste eeuwse sporen betroffen sporen van een voormalige woning aan de Sint-Jansstraat en restanten van de voormalige bierkelders aan de Beverlaak. Uit de O-W dwarssleuf bleek duidelijk dat de bouw van de bierkelders de ondergrond sterk verstoord.

3.2 Impact van de geplande werken

Op basis van de omschrijving van de geplande bodemingrepen (H.1.3) kan de impact van deze bodemingrepen op het aanwezige archeologisch erfgoed bepaald worden.

De initiatiefnemer plant de bouw van appartementen, commerciële ruimtes en een ondergrondse parking op een ca. 5800m² groot terrein. Deze nieuwbouw, en voornamelijk de ondergrondse parking van 4000 m² tot een diepte van -4,5 m, zal over quasi het volledige onderzoeksgebied de natuurlijke ondergrond het archeologische niveau verstoren.

3.3 Potentieel op kenniswinst

Gezien de voornamelijk postmiddeleeuwse tot recentere datering van de aangetroffen sporen, waarbij de meerderheid als perceelsgreppel of recente bebouwing kon geïdentificeerd worden, en de slechte bewaring van de oorspronkelijke bodem heeft het terrein zeer weinig tot geen potentieel op kenniswinst.

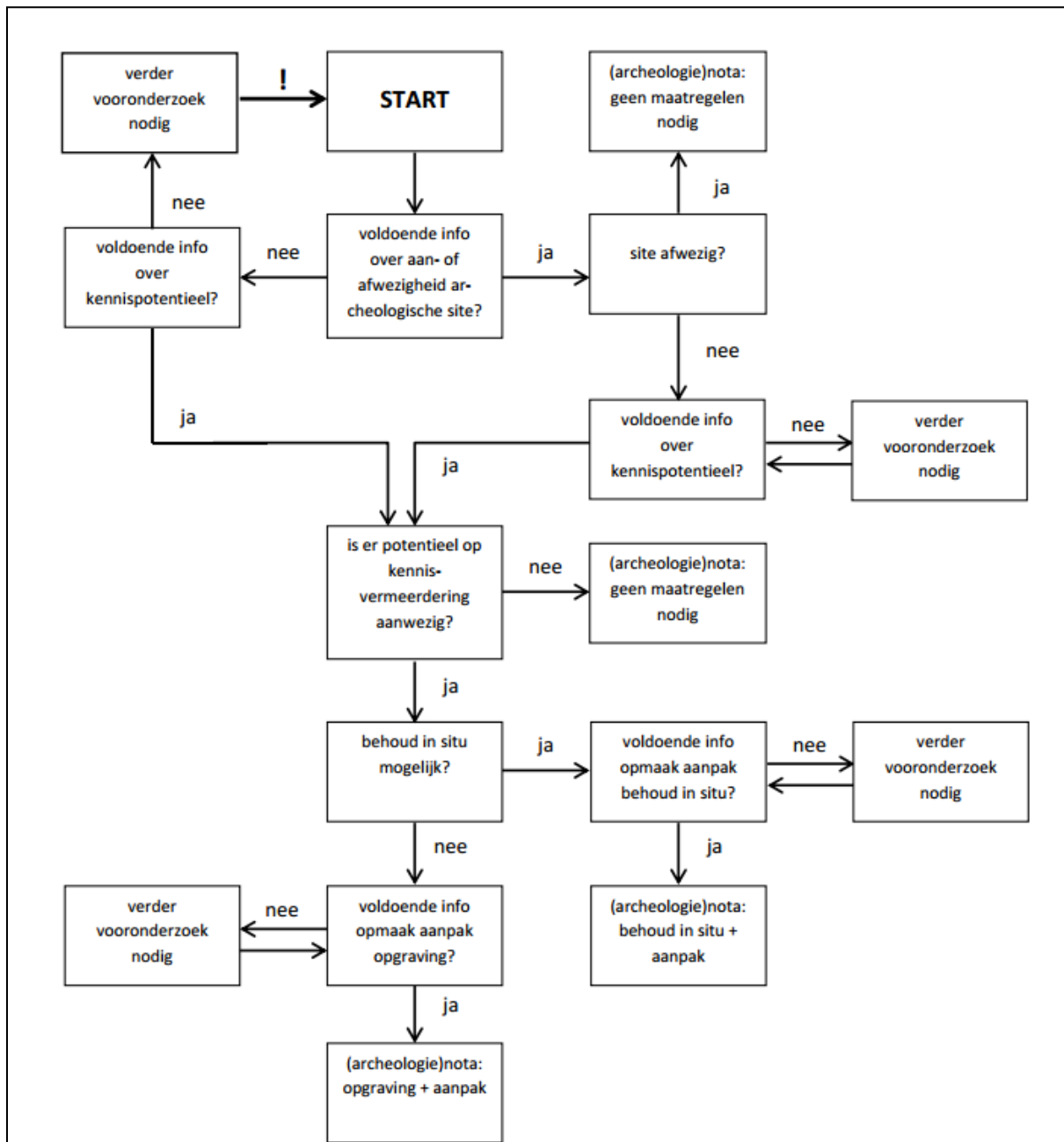
³⁸ Ondiepe sporen S34, S39, S46 zijn vermoedelijk restanten van de plag S41 of spoor S35.

3.4 Afweging noodzaak vervolgonderzoek

Voor de afweging van de noodzaak voor verder onderzoek maken we gebruik van de beslissingsboom zoals opgenomen in de *CGP 4.0* (Afb. 39).

Er is voldoende info over de aan- of afwezigheid van een archeologische site.

Er is geen potentieel op kenniswinst. **Er zijn dan ook geen maatregelen nodig.**

Afb. 39: Beslissingsboom bij de afweging voor de noodzaak van verder vooronderzoek en/of een opgraving (Bron: OE, CGP 4.0, p. 32).

SAMENVATTING

Voorliggende nota behandelt de resultaten van het uitgesteld archeologisch vooronderzoek dat uitgevoerd werd naar aanleiding van de bouw van appartementen, commerciële ruimtes en een ondergrondse parking op een ca. 5800 m² groot terrein langs de Sint-Jansstraat en de Beverlaak in Werchter (prov. Vlaams-Brabant).

De grootste bodemingreep, een ondergrondse parking van 4000 m², zal tot een diepte van -4,5 m aangelegd worden en een diepgaande impact hebben op de natuurlijke bodem en het eventueel archeologisch archief.

Het onderzoeksterrein, dat een oppervlakte heeft van ca. 5800 m², is kadastraal gekend als Rotselaar, 2de afdeling Werchter, sectie E, 904a, 904b, 904c en 904d, 309m2, 309l2 en situeert zich net ten noorden van de Oude Demer. Het projectgebied bevindt zich in de dorpskern van Werchter, vlak ten noorden van de Sint-Jan De Doperkerk.

Het uitgestelde vooronderzoek dat in het kader van deze nota werd uitgevoerd, betrof een proefputten- en proefsleuvenonderzoek (2021H213).

Voor de uitvoer van het proefsleuvenonderzoek werd het terrein onderzocht door middel van drie parallelle N-Z sleuven, één O-W dwarssleuf, één proefput van 22 m² en een kijkvenster van 30 m². Hierbij werd de oorspronkelijke inplanting zo goed als geheel gevolgd waarbij uiteindelijk 12,8 % onderzocht werd van de zone waarin effectief bodemingrepen zullen plaatsvinden.

Uit het onderzoek bleek dat de oorspronkelijke bodem - een matig droge zandbodem met profielontwikkeling en een dikke antropogene humus A-horizont (Zcm-bodem) - enkel in de noordoostelijke hoek van het terrein deels bewaard was gebleven. De uitlogingshorizont en humus B-horizont waren echter ook hier verspit. Laag S41, een bruingrijze laag met weinig houtskool die over het grootste deel van het terrein voorkwam als een 20 tot 40 cm dikke laag, wordt als een restant van een plaggebodem geïnterpreteerd. Het terrein is echter sterk verstoord en bijkomend opgehoogd door bewerking van het terrein en ophogingen na diverse overstromingen.

In het midden van sleuf 1, aan de noordoostelijk zijde van het onderzoeksgebied was een klein stukje van de oudste plag en een onderliggende kuil bewaard die beiden als de oudste (ondateerbare) sporen gelden. In het oostelijke en centrale gedeelte van sleuf 1 en aan de zuidzijden van sleuven 2-4 werden zeventien postmiddeleeuwse sporen aangetroffen die dezelfde kleur en samenstelling hadden als de bovenliggende plag: enkele onduidelijke kuilen, vier perceelsgreppels waarvan één vermoedelijk eindigt in een waterpoel of drinkplaats en twee kleine paalkuilen. Een tweede reeks jongere postmiddeleeuwse sporen sneed duidelijk doorheen deze plag: één geïsoleerde kadaverkuil en een cluster van negen sporen, mogelijk in verband met de voormalige bierkelders. De overige recente / 20ste eeuwse sporen betroffen sporen van een voormalige woning aan de Sint-Jansstraat en restanten van de voormalige bierkelders aan de Beverlaak.

Gezien de voornamelijk postmiddeleeuwse tot recentere datering van de aangetroffen sporen, waarbij de meerderheid als perceelsgreppel of recentere bebouwing kon geïdentificeerd worden, en de slechte bewaring van de oorspronkelijke bodem heeft het terrein zeer weinig tot geen potentieel op kenniswinst.

Bijkomend archeologisch onderzoek wordt niet nodig geacht.

